

τῆς ἀπαγορεύσεως κτήσεως ἐν αὐταῖς τῶν δυνατῶν, καὶ διὰ τῆς προτιμήσεως, μὴ δυναμένης νὰ θέλῃ τοὺς ἀναδεχομένους συνάμα καὶ τὸ ὑπέρμετρον ἄχθος τῶν φόρων.

Ἀλλ' ἡ μὴ χρῆσις τῆς προτιμήσεως καθιστᾷ τὰς πλείστας γαίας ἐξελειμματικὰς καὶ αἱ διηνηκῶς καὶ ἀσφαλῶς σωζόμεναι καὶ τηρούμεναι ἀναγραφῆ τῆς γῆς, αὐτὸ τὸ καθ' ἑκάστην κολοφούμενον ἀκρόστιχον, πρὸς οὐδὲν χρησιμεύουν διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀναθεωρήσεως, ὥστε ἐλάχιστον μέρος τῶν δηλούμενων ποσῶν εἰσέρχεται εἰς τὸ ταμεῖον.

Πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ὑπερβολικοῦ ἐλλείμματος ἐφευρίσκειται τότε τὸ ἀλληλέγγυον, συνάμα κατατρίβον πάντας τοὺς ὑπολειπομένους γεωκτῆμονας, καὶ ὡς ἐκ τούτου μὴ δυνάμενον ἐπὶ μακρὸν νὰ διατηρηθῇ.

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις καὶ τὸ νόμισμα παραφθείρεται καὶ ἡ ἀρπαγὴ δεσπόζει, καὶ οὐδεὶς εἶναι βέβαιος περὶ τῶν ἰδίων, ὑπὸ τῶν νόμων αὐτῶν λαφυραγωγούμενος, καὶ αὐτὴν τὴν πατρικὴν στέγην καταλιμπάνων, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐξώθεν εἰσβάλλον οἱ βάρβαροι.

Εἰς τὸν ἐκτιμῶντα τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τούτων διαλυτικῶν στοιχείων δὲν εἶναι ἀνεξήγητος ἡ θλίβειρά καὶ πλήρης στεναγμῶν ἱστορία ἀκρατήτως προΐουσης παρακμῆς καὶ πτώσεως, χρησιμεύουσα ὡς διδακτικὸν μᾶθημα πρὸς ἐνίσχυσιν ἀρχῶν οὐδέποτε ἀτιμωρητῆ παραγνωριζομένων.

ΘΩΝΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ.

Τῆν 30 Μαΐου 1859, ἡμέραν ἐπέτειον τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Μεγαλειστάτου βασιλεως καὶ τῆς καθιδρύσεως τοῦ φερωνύμου αὐτῷ Πανεπιστημίου, ὁ τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἱατροδικαστικῆς καὶ τοξικολογίας Κ. Ἀλέξιος Πάλλης, λαβὼν ἐντολὴν παρὰ τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου ἀπήγγειλε τὸν παρατιθέμενον λόγον, ὃν μετὰ προσοχῆς ἤκουσε διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ τὸ ἐκ κληρικῶν, πολλῶν ἐκ τῶν ἐν τέλει καὶ ἄλλων ξένων καὶ ἡμεδαπῶν συγκείμενον ἀκροατήριον. Δημοσιεύομεν δὲ καὶ ἡμεῖς τούτον ἔχοντες τὴν πεποιθήσειν ὅτι ματὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας θέλουσιν ἐπεξεῖλθαι αὐτὸν καὶ οἱ ἀναγνώσται τῆς Πανδώρας.

Εἰκοστὸν δεύτερον ἔδη ἔτος τῆς τοῦ Πανεπιστημίου ἰδρύσεως ἑορτὴν ἀγνάντες, δι' ἐπιστημανικοῦ λόγου, ὡς εἰς ἱερὸν Μουσῶν ἀρμόζει, ἱεροπρεπῶς πανηγυρίζομεν. Ἀντήχησεν ἡ φωνὴ ἐκ τῶν μεγάλων τούτων εὐγλόπων καθηγητῶν, οἵτινες ἐκ τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν τὴν ὕλην τοῦ λόγου ἀρνόμενοι, περιφανῶς τὴν ἡμέραν ταύτην ἐλάμπρυνον. Καὶ οἱ μὲν τῶν λοιπῶν Σχολῶν καθηγηταὶ ὡς ἐκ τῆς φύ-

σεως τῶν διδασκομένων ἐπιστημῶν ὕλην εὐπρόσιτον καὶ τοῖς ἀκροωμένοις εὐάροστον ἐπιτυγχάνουσιν· οἱ δὲ τῆς ἱατρικῆς Σχολῆς εἰς νόσους καὶ θεραπευτικὰς ἐν γένει καὶ παραπλησίας μελέτας ἀσχολούμενοι, ὕλην στρυφνὴν, ἀτερπῆ καὶ τοῖς ἀκροωμένοις δυσέρικτον ὡς ἐπὶ τὸ παλὸν ἀνευρίσκουσιν. Ἀλλ' ἡ ἱατρικὴ, λέγει ὁ Πλούταρχος, τὸ γλαφυρὸν καὶ περιττὸν καὶ ἐπιτερπὲς εὐδεμιᾶς ἐνδεέστερον ἔχει. Πᾶσαι τρώντι αἱ περὶ συντηρήσεως τῆς υγείας ἡμῶν καὶ εὐεξίας πραγματεῖαι, καὶ πᾶσαι αἱ περὶ τῶν σωματικῶν, διανοητικῶν τε καὶ ἠθικῶν χαρακτῆρων τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλίαι ἐπὶ τῶν Ἀνατομῶν καὶ τῆς Φυσιολογίας κυρίως στηριζόμεναι, ἐν τῇ ἱατρικῇ περιλαμβάνονται. Ἀλλὰ καὶ ἡ μελέτη τῶν περικυκλούντων τὸν ἀνθρώπον στοιχείων, ἐχόντων μεγίστην ἐπιρροήν, οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τῆς συντηρήσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν χαρακτῆρων αὐτοῦ σωματικῶν τε καὶ ψυχικῶν, περισπούδαστος ἀσχολία τῶν ἱατρῶν ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐθεωρήθη. Ὅθεν περὶ τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῶν βιωτικῶν περιστάσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ ἐν γένει περὶ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς τὸν λόγον ποιούμενος, νομίζω, ὅτι οὐδαμῶς ἐξέργημαι ἀπο τοῦ κύκλου τῆς ἱατρικῆς.

Θαυμάζουσι αἱ διὰ τῆς μιμητικῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸν πολιτισμὸν προαχθέντες λαοὶ τῆς Εὐρώπης τὴν εὐφυίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· καὶ ἀποδίδουσι τὴν ἐπὶ τὸ τελειότερον ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν χαρακτῆρων τοῦ Ἑλληνικοῦ φύλου εἰς τὴν ἐπιρροήν κυρίως τοῦ κλίματος, καὶ ἐν μέρει τῶν βιωτικῶν περιστάσεων. Ἀλλ' ἡ ὑποδούλωσις τοῦ ἔθνους ὑπὸ βαρβάρους μάλιστα λαοῖς, καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀπελθούσα ἀμάθεια ἐμπόδιον ἢ μᾶλλον ἀνέστηλθε τὴν διαδῆλωσιν τῶν ἠθικῶν προτερημάτων αὐτοῦ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας· εἰς τρόπον ὥστε τινὲς ἐφαντάσθησαν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ὅλως ἐξέλιπε καὶ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ἤφανίσθη. Ἀνερευνῶντες δὲ ἐνόμισαν ὅτι εὖρον ἐν τῇ ἱστορίᾳ διδόμενα τὴν ἰδέαν τῶν ταύτην ὑποστηρίζοντα. Ἀλλὰ ποῦ ὀλίγων ἐτῶν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ὁ τῆς ἱστορίας Καθηγητὴς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου τὰ ἐπιχειρήματα αὐτῶν ἀνεσκεύασε, καὶ ὅλως ἀνυπόστατα καὶ σαθρὰ ἀπέδειξεν. Εἰσὶ δὲ τινες, οἵτινες καὶ τοὶ μὴ παραδεχόμενοι ὅτι ἡ φυλὴ ὅλως ἐξέλιπε, φαντάζονται ὅτι ἐπαθεν αὐτὴ οὐσιαστικὴ μεταβολή· ὅθεν ἐκφυλισθέντας ὑπολαμβάνουσι καὶ ἀποκαλοῦσιν ἡμᾶς· ἀποδίδουσι δὲ τὴν ὑποτιθειμένην ταύτην ἐκφυλισμὸν εἰς τὴν μεταβολὴν καὶ ἀλλοίωσιν, εἰς ἣν περιήλθον οὐ μόνον αἱ βιωτικαὶ περιστάσεις ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ κλίμα αὐτὸ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκλεχθεὶς καγὼ ὑπὸ τῆς συγκλήτου ἵνα λαλήσω κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ἐνόμισα ἀρμόζον ἐνάπιον τῆς ἐντίμου ταύτης ὁμηγύρεως, καὶ ἀπέναντι τοῦ ἔθνους ὁλοκλήρου, τὰ ἐπιχειρήματα τῶν αὐτῶ διασυστάτων τῶ ἔθνους ἡμῶν νὰ ἀνασκευάσω, καὶ τὴν γνησιότητα τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνισμοῦ ὑποστηρίξω.

Βάν τις διελογίζετο ὁποῖα ἡ υγιεινὴ κατάστα-

σις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τινα ἔτη μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ βασιλέως ἡμῶν, ἤθελε φαντασθῆ τινὸν ὅτι τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος ὄλως μετεβλήθη· οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ὤχραί καὶ ὑπερπαχέες, οἷοι οἱ ὑπὸ τοῦ Ἰπποκράτους περιγραφόμενοι περὶ τὰ ἔλη, τοῦ Φάσιδος οἰκοῦντες, κατήντησαν ὡς ἐκεῖνοι χαῖνοι τὸ σῶμα καὶ νεθροὶ τὸν νοῦν. Καὶ μεγίστην ἀληθῶς ἐντύπωσιν ἐπέδειξεν ἐν Εὐρώπῃ ἡ ἱατρικὴ ἱστορία τοῦ ἐν Πηλοπόννησῳ Γαλλικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρχιματροῦ Βουκ συγγραφείσα. Αἱ δὲ ἐν αὐτῇ περιγραφόμεναι ἐπιδημιαὶ τῶν συνεχῶν καὶ διαλειπόντων πυρετῶν καὶ ἄλλων τινῶν νοσημάτων ἐξηκολούθησαν ἐνσκήπτουσαι ἐπίσης σφοδραὶ καὶ τινα ἔτη μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νοσηδῆς κατάστασις τῆς Ἑλλάδος οὐδαμῶς θελεῖ φανῆ παράδοξος, ἔταν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι οἱ γεωργοὶ ἀγωνιζόμενοι τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἱερὸν αγῶνα, ἐγκατέλιπον ἀγεωργήτους τὰς γαῖας αὐτῶν· αὗται δὲ κατακλυσθεῖσαι εἰς ἔλη μετεβλήθησαν καὶ ἐστίαι μiasμάτων κατέστησαν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Βασιλέως ἡμῶν τῆς γεωργίας προαχθείσης, καὶ πολλῶν περὶ ὑγειάνσεως τῆς χώρας προσπαθειῶν καταβληθεισῶν, ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις ἐβελτιώθη καὶ ὁσημέραι βελτιοῦται. Καὶ πέπεισμαι, ὅτι ἐκ τῶν συναδέλφων οἱ πρὸ πολλῶν ἐτῶν μετερχόμενοι ἐν Ἑλλάδι τὴν τέχνην θαυμάζουσι μετ' ἐμοῦ τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦ κλίματος τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἀναλογιζόμενοι μάλιστα, ὅτι νοσήματά τινα ὀλεθρῶν μέγαν προξενούντα ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, οἷα ἡ ὑμενογόνος κυνάγχη, ἡ διφθερίτις καὶ τὰ παραπλησια, πολλά σπανίως παρ' ἡμῖν παρατηροῦνται· οἱ δὲ ἐξ κνηματικοὶ πυρετοὶ κινδυνωδέστατοι ἀλλαγῆ ἐνταῦθα εἰσὶν ἡπιώτατοι. Καὶ ὡς ἐκ τῆς πείρας εἴκοσι ἑπτὰ ἐτῶν ἤδη δύναμαι νὰ κρίνω, εὐχνομαι ὡσαύτως εἰσὶ καὶ οἱ τυφώδεις πυρετοὶ καὶ ἐν γένει πάντα τὰ ὄξεια νοσήματα· αἱ δὲ καλούμεναι καχεξίαι εἰσὶν ἀσυγκρίτου πῶ λόγῳ μετριώτεραι καὶ σπανιώτεραι ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν.

Ὁρίζουσιν οἱ ἱατροὶ, ὅτι τὸ κλίμα ἐστὶ τὸ σύνολον ἰδιαζουσῶν φυσικῶν καὶ κοσμολογικῶν περιστάσεων ἐν τινὶ χώρῃ, αἵτινες ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῶν ὀργανικῶν ὄντων. Ἀλλ' ἡ ἀποκατασταθεῖσα εὐκρασία τοῦ ἀέρος, λέγουσιν οἱ μισοῦντες ἡμᾶς, καὶ ἡ βελτιωθεῖσα ὑγιεινὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος δὲν συνεπάγουσι τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐπανέκυψαν ἀπασαι αἱ φυσικαὶ περιστάσεις αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ ἰδιογενὲς τοῦ κλίματος ἡμῶν. Οἱ δασεῖς καὶ συντριφεῖς δρυμῶνος τῶν ὄρεων, λέγουσιν, ἐπενήργουν οὐσιαστικῶς εἰς τὴν θερμοκρασίαν καὶ ὑγρομετρικὴν κατάστασιν τῆς χώρας· ἀλλὰ τῶν δασῶν καταστροφέντων, τὰ ὄρη ἐφαλακρώθησαν, καὶ τὸ γεῶδες αὐτῶν· διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ὑετῶν ἀπεσῶρθη· ἰσχυροὶ δὲ καὶ κατασκληρότεροι οἱ σκελετοὶ αὐτῶν κατήντησαν ἀνεπίδεκτοι φυτείας. Ἀλλὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ δεινροφυτεία σημαντικῶς προώδευσε, καὶ χάριν τῶν δασοφυλακτικῶν μέτρων τὰ δάση ἤδη ἀναγεννῶνται. Ἀφ' ἑτέρου δὲν εἶναι γνωστὸν κατὰ πόσον ὑψοῦτο

ἡ φυτεία εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν λαμπρῶν χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ· καὶ οὔτε ἐπιτρέπει ἡ γεωλογικὴ σύστασις τῆς πατρίδος ἡμῶν νὰ υποθέσωμεν, ὅτι τὸ πάλαι δὲν ἦσαν ἐπίσης φαλακροὶ αἱ ἀκρωρεῖαι αὐτῶν. Ἡ πολλαπλασίασις τῶν δασῶν, καὶ ἐν γένει ἡ δεινροφυτεία αὐξάνει τὴν ὑγρασίαν καὶ τὸ ψῦχος, ἀλλ' ἐνίοτε ἡ καταστροφή τῶν δασῶν ταπεινοὶ τὴν θερμοκρασίαν, ὡς τοῦτο συνέβη ἐν Ἰσλανδία. Ὅθεν οὐδὲν ἔχομεν διδόμενον νὰ πιστεῖσωμεν, ὅτι τὸ πάλαι ὁ μέσος ὄρος τῆς θερμοκρασίας ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπῆρξεν ὁ αὐτὸς ὅστις καὶ νῦν. Ὅταν ὁ Θρασύβουλος ἐπολιορκεῖτο ἐν τῇ Φυλῇ ἐπιπτε παμπληθῆς χιῶν, λέγει ὁ Ξενοφῶν, καὶ νιρόμενοι οἱ πολιορκηταὶ ἐπέστρεπον εἰς Ἀθήνας· ἀλλὰ μήποτε ἀνά πᾶν ἔτος καὶ τὴν σήμερον δὲν καλύπτεται ὑπὸ πολλῆς χιῶνος ἡ αὐτὴ θέσις; Συνήθως ὁμοῦ τὸ πάλαι, ὡς καὶ νῦν, ὁ χειμῶν ἦν πρῶτος, καὶ ὀλίγον ἔβραχεν ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὡς ἀναφέρει Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν τῷ λόγῳ, « Διογένης ἡ περὶ Τυραννίδος ἐπιγραφόμενον. » Τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος ἀποτελοῦσι κυρίως τὸν ἰδιαζόντα χαρακτῆρα τοῦ κλίματος, καὶ οὔτε δύναμεθα νὰ υποθέσωμεν πρὸς χάριν τινός, ὅτι Βριάριω χεῖρες ἐξετόπισαν, ἢ ὄρεμπόται ποταμοὶ ἀφάνισαν τινὰ εἶς αὐτῶν· διατέμνουσι ταῦτα καὶ νῦν ποικιλοτρόπως καὶ κατὰ διαφορῶν διευθύνσεις τὴν Ἑλληνικὴν χώραν, τερπνάς κοιλάδας ἀποτελοῦντα, τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας ὀρίζοντα καὶ τὴν θαυμασίαν ποικιλίαν τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης παράγοντα· αἱ δὲ χαρίεσαι αὐτῶν κορυφαὶ εὐπρεπίζουσι καὶ διακοσμοῦσι τὸν Ἑλληνικὸν ὀρίζοντα.

Ἐνεκεν τῆς ὀρεινῆς ἀμα δὲ χερρῶνιζούσης καὶ κολπώδους καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος προκαλοῦνται, φυσικῶ πῶ λόγῳ, κατὰ τὰς θερινὰς ὥρας ρεύματα ἀέρος ἐναλλάξ κατερχόμενα ἐκ τῶν ὀρέων καὶ ἀνερχόμενα ἐκ τῶν αἰγιαλῶν· γεννῶνται, δηλαδὴ οἱ ἀπόμενοι ἀνεμοὶ καὶ αἱ τροπαῖαι αὔραι· καὶ οὕτως ἐξηγεῖται τὸ εὐμετάβλητον τῆς θερμοκρασίας καὶ τὸ ἀνεμῶδες τῆς χώρας. Ἐν καιρῷ δὲ χειμῶνος τὸ εὐμετάβλητον τοῦτο τῆς θερμοκρασίας καὶ τῶν καιρῶν ἐμφανέστερον ἐστίν. Ὁ νότος συνήθως φέρει εὐδίαν καὶ καιρὸν γλυκύν, ἀκολουθῶν ὁ Καυκίας, ἧτοι ὁ Ἑλλησποντικός παρ' Ἀθηναίους, συσσωρεύει τὰ νέφη καὶ φέρει τὸν ὑετὸν· ἐάν δὲ πνεύσῃ ὁ Βορέας πίπτει ἡ χιῶν καὶ ἐπέρχεται τὸ ψῦχος.

Εἰ δ' ὁ νότος βορέαν προκαλεῖται αὐτῶν χειμῶν.

Ἐλεγον οἱ ἀρχαῖοι· καὶ ἐκ τῆς πνεύσεως ἀλληλοδιαδόχως τῶν ἀνέμων τούτων ὁ χειμῶν τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖται. Δεσπόζουσι δὲ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα οἱ βόρειοι ἀνεμοὶ περιοδικῶς ἐγειρόμενοι, γνωστοὶ τὸ πάλαι κατὰ μὲν τὸ ἔαρ ὑπὸ τὸ ὄνομα ὀρειθῖαι, κατὰ δὲ τὸ θέρος ἐτησίαι· περιστανταὶ δὲ οἱ ἀνεμοὶ οὔτοι πρὸς δυσμᾶς, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, εἰς τὸν Ἀργεῆστιν καὶ Θρασκίαν, ὅστις πνέει κατὰ τὴν Ἰππερον, Θρασκίαν, καὶ νῦν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καλούμενος. Οἱ ἐτησίαι μὲγάλως εὐεργετοῦσι τὴν χώραν, τὰ μιάσματα πρὸς τὴν θάλασσαν ἀπο-

διώκοντες· και τοιαύτην ιδέαν περί τῆς εὐεργετικῆς των ἐπιρροῆς εἶχον οἱ ἀρχαῖοι, λέγει Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, ὥστε τινὲς ἐνόμιζον ὅτι ἐνέσκηψεν ὁ λοιμὸς ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, διότι δὲν ἐπνευσαν κατὰ τὸ θέρος ἐκεῖνο οἱ ἐτῆσαι.

Ἀλλὰ τὸ εὐμετάβλητον τῶν καιρῶν καὶ τῆς θερμοκρασίας τὸ εὐτύχημα τοῦ Ἑλληνικοῦ κλίματος ἐστίν. Ἐν ταῖς χώραις, ἐνθα ἡ θερμοκρασία ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ὑφίσταται ἐπαισθητὰς μεταβολὰς καὶ τυρβασίας, οἱ δὲ ἀνεμοὶ πνέουσιν ἥπιως ἢ σπανίως, οἱ ἀνθρώποι εἰσὶ ῥάθυμοι, χαῖνοι, ἀνανδροὶ, ἀμβλύνοες· ἀπὸ ἐναντίας εἰς τὰ εὐμετάβλητα κλίματα εἰσὶ ζῶχροί, εὐψυχοί, ἀνδρείοι, ὀξύνοες. Ἐν μὲν γὰρ τῷ αἰεὶ παραπλησίῳ αἱ ῥαθυμίαι ἐνεῖναι, λέγει ὁ Ἱπποκράτης, ἐν δὲ τῷ μεταβάλλον μὲν αἱ ταλαιπωρίαι τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ. Ἡ δὲ παρατήρησις ταύτην τοῦ πατρὸς τῆς Ἰατρικῆς ἐπεβεβαίωσαν οἱ νεώτεροι.

Οἱ ἀνεμοὶ συνεχῶς πνέοντες καθαρρίζουσι τὴν ἀτμοσφαῖραν καὶ τὰ ἐν τῇ ἀέρι ἐτερογενῆ σώματα διασκεδάζουσι, καὶ οὕτως ἀυξάνουσι τὴν ἐλαστικότητα καὶ διαφάνειαν αὐτοῦ· πολλάκις τῶντι τοσαύτη εἶναι ἡ διαφάνεια τοῦ ἀέρος, ὥστε ὁ Ἰμητὸς ἀπὸ ἐνός καὶ ὁ Κορυθαλὸς ἀπὸ ἑτέρου φαίνονται πλησιέστεροι. Καὶ μὴ νομίσῃ ὁ κατὰ πρῶτον πατῶν τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἐδελτιώθησαν ἡ ὄρασις καὶ ἀκοή αὐτοῦ, ὅτι ἀπέκτισε τὴν ὀξυδερτικὴν τοῦ Λυγκίας καὶ τὴν ὀξυκοίαν τοῦ Μελάμποδος· οὐδὲν τοιοῦτον συνέβη· ὁ αἶθρ μόνον διαφανέστερος καὶ ἐλαστικώτερος ἔγινεν. Οἱ περὶ τὴν μετεωρολογίαν ἀσχολούμενοι ἐπαρατήρησαν, ὅτι ὅταν ἐπίκηται ὑετός, διακρίνεται ἐκ μὲν τοῦ Μομπελιέρου τὸ Ἄλβιον ὄρος τῶν Ἀλπεων, ἐκ δὲ τῆς Γενούης ἡ Κύρνος. Ἀποδίδει δὲ τὴν διαύγειαν ταύτην τῆς ἀτμοσφαίρας ὁ Delisle εἰς τὴν ἐνδόμυχον διάλυσιν τῶν ὕδατῶν ἐν τῷ ἀέρι μέχρι τελείας κορεσεως, ἀπαραλλάκτως ὡς διαλυομένων ἀλάτων τινῶν ἐν τῷ ὕδατι αὐξάνει ἡ διαύγεια αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ διαφάνεια τοῦ ἀέρος ἐν Ἑλλάδι παρατηρεῖται ἐπίσης καὶ μετὰ τὸν ὑετὸν καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ. Ὅθεν ἡ διαύγεια τῆς ἀτμοσφαίρας ἡμῶν εἶναι εἰλικρινής, ἡ διαφάνεια τοῦ ἀέρος εἶναι γνήσια. Ἐρρον ὡς παράδειγμα τὸ ἐν τῇ Ἀττικῇ συμβαῖνον, ἂν καὶ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦτ' αὐτὸ παρατηρεῖται· ἀλλὰ τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς, τὸ ἐκχύλισμα, ὡς εἰπεῖν, τοῦ Ἑλληνικοῦ κλίματος ἐστίν, ὡς οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν εὐφύαν ὑπῆρξαν.

Καταφανὴς δὲ ἐτι μᾶλλον γίνεται ἡ διαφάνεια τοῦ ἀέρος ἐν Ἑλλάδι καὶ μάλιστα ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐκ τοῦ ἀρθήνως διαχωρομένου φωτός. Ὁ Ampère ἐν ταῖς περὶ Αἰγύπτου ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, ἀναφέρει, ὅτι μόνον εἰς τὰς Αἰγυπτίας Θήβας καὶ τὴν Σμύρναν τῆς Ἰωνίας ὁ ἥλιος ἐπιπέμπει τοσοῦτον φῶς ὅσον ἐνταῦθα. Οὐ μόνον δὲ τὸ φῶς ἀρθήνως διαχέεται περὶ ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς συνεχῶς διαθίει τὴν ἀτμοσφαῖραν· βρονταὶ δὲ καὶ ἀστραπαὶ,

καὶ ἐν καιρῷ χειμῶνος ἀναγγέλλουσιν ὅτι πλαναίως ἐκτυλίσεται οὗτος. Εἰς τρόπον ὡστε τὸ φῶς, τὸ θερμογόνον, ὁ ἠλεκτρισμὸς, ὁ αἶθρ, πάντα, ὡς εἰπεῖν, τὰ στοιχεῖα τὰ συνεργήσαντα· μεγάλως εἰς τὴν πλάσιν τῶν ὀργανικῶν ὄντων, εὐρίσκονται ἐνταῦθα εἰς μεζονα κίνησιν, ἔχουσι πλείονα ἔντασιν, καὶ ἀρθηνοτέραν τὴν ζωτικὴν δύναμιν ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἀναπτύσσουσιν.

Ἀλλ' ἐὰν τὰ στοιχεῖα ταῦτα ὑφίστανται συνεχεῖς τυρβασίας καὶ μεταβολὰς, τὸ εὐμετάβλητον τοῦ κλίματος ἡμῶν ἀποτελοῦντα, οὐδὲν ὁμοίως ἄλλο μέρος τῆς γῆς σχετικῶς πρὸς τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, ἔχει ἴσως τοσαύτην παραλίαν ὕπνῃ ἢ Ἑλλάς. Ὅθεν ὁ μέσος ὄρος τῆς θερμοκρασίας τοῦ τε χειμῶνος καὶ θεροῦς ὀλίγον διαφέρει· μικρὸν ἀπέχουσι ἀλλήλων ἡ ἰσοχειμέριος καὶ ἰσοθερίας γραμμαί, αἱ ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου Οὐμβόλδου ἐπινοηθεῖσαι. Ἐνίοτε κατὰ τινὰς χειμῶνας βέματα ψυχροῦ ἀέρος ἐκ τῶν βορείων μερῶν, ἅτινα ὁ Αἶμος δὲν δύναται νὰ ἀνταχαιτίσῃ, φέρουσι ψυχρὸς μὴ σύνθητες, ὡς συνέβη τοῦτο κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη· ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ χειμῶν περὶ ἡμῖν εἶναι ἥπιος, τὸ δὲ θέρος οὐχὶ πολὺ θερμὸν. Δυνάμεθα τῶντι νὰ ψάλλωμεν μετὰ τοῦ Εὐριπίδου·

Ὁρῶν ὑπὲρ γῆς ἔχομεν εὐ συγκραμένον
"Ἦ" οὐτ' ἄγαν πῦρ, οὐτὶ χεῖμα σου μπῆνῃ.

Τὸ εὐμετάβλητον καὶ ἡ ποικιλία τῆς ἀτμοσφαιρας διεγείρουσι τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, ὡς ἐρρέθη, καὶ ζωηρότερον τὸν ἄνθρωπον καθίστησιν. Ἀλλ' οὐχ ἥττον καὶ ἡ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔδαφους ποικιλία εἰς τοῦτο συνεργεῖ καὶ συμπράττει. Ἐν ἄλλαις χώραις ἐκ τῆς μονοτονίας ἐκτεταμένων πεδίων καὶ ἀπεράντων θινῶν ἡ ὄρασις ἀπανθᾷ· ἡ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν αὐτῶν ἐντυπώσεων τὸν ὕπνον προκαλεῖ, καὶ ἡ μονοτονία αὐτῆ ἀγύμναστα τὰ αἰσθητήρια καταλείπουσα, τὴν γαλάρωσιν τῶν νευρικῶν ἰνῶν προξενεῖ, καὶ τὰς ἀντιλήψεις βραδείας ἀπεργάζεται. Ἀλλὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος πανταχοῦ ποικιλίαν παριστᾷ· ὄρη, βουνά, λόφοι, κρηνοὶ, κοιλάδες, φάραγγες, χαράδραι, κόλποι, μυχοί, λιμένες, ἀκταί, τὰ πάντα ἀερινῶς νέας ἐντυπώσεις εἰς τὸ κοινὸν αἰσθητήριον διαγορεύουσι, τὰ αἰσθητήρια ἐγρηγορότα διατηροῦσι, καὶ τὸν νοῦν ὀξύνουσι.

Καὶ τοιοῦτον ἀνέκαθεν ὑπῆρξε καὶ τοιοῦτον ὑπάρχει τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ ἐνήρησε καὶ ἐνεργεῖ ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς μορφώσεως τῶν φυσικῶν καὶ ψυχικῶν χαρακτῆρων τῶν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ διατελούντων.

Οἱ διακτιμότεροι τῶν φυσιολόγων παραδέχονται καὶ ὑποστηρίζουσι τὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ἀποδίδουσι δὲ τὰς διαφορὰς τῶν χαρακτῆρων τῶν διαφόρων φυλῶν εἰς τὴν ἐπιρροὴν κυρίως τοῦ κλίματος. Καὶ τοιαύτην τῶντι ἐπιρροὴν ἔχει τὸ κλίμα, ὥστε οἱ ἐκ τῆς Παλαιστίνης Ἰουδαῖοι ἐν μὲν τῇ Γερμανίᾳ ἔγιναν λευκοὶ καὶ τοὺς λοιποὺς χαρακτῆρας τῶν Γερμανῶν κέκτηνται, ἐν δὲ τῇ Μαλαβάρῃ κατήντησαν σχεδὸν μέλανες, καὶ κατὰ τοὺς

χαρακτήρας μετὰ τῶν Μαλαίων συγγέονται. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ κλίμα κανονίζει καὶ διατυποῖ τὴν μορφήν τοῦ σώματος, πρέπει ἀναγκαίως νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ρυθμίζει καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐξίν' τὴν ἀληθινὰν ταύτην ὑπεστήριξεν ὁ Ἀριστοτέλης πρῶτος εἰπών, ὅτι « ἡ μορφή τοῦ σώματος ἀλλοιουμένη συν- » ἄλλοιαι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐξίν. » Μετὰ δὲ τὸ κλασικὸν πόνημα τοῦ Cabanis περὶ τῆς σχέσεως τοῦ φυσικοῦ πρὸς τὸ ἠθικόν, καὶ μετὰ τὰς νεωτέρους πολλῶν φυσιολόγων παρατηρήσεις κατέστη τοῦτο ἀναμφισβήτητον. Ἄλλ' οἱ σοφώτεροι τῶν Ἰατρῶν δοξάζουσιν, ὅτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ κλίματος ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ὅλως αὐτοτελής· ὅτι ὁ ἄνθρωπος δυνάμει τῆς διανοίας αὐτοῦ ἐν καταστάσει μάλιστα πολιτισμοῦ ἀντιδρᾷ ἐπὶ τῶν ἐπιρροῶν τῶν διαφόρων κλιμάτων, καὶ διὰ τῶν διαφορῶν ἐφευρέσεων καὶ ἐπινοιῶν αὐτοῦ καθίστηται ἐκυτὸν ἀνεπίδραστον. Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν ᾖ, ἡ διηλεκτικὴ καὶ ἐνδελεχὴς ἐπίδρασις τοῦ κλίματος μετὰ τινα χρόνον θριαμβεῖ καὶ τῆς ἀντιδράσεως ταύτης οὐχ ἦττον ὅτε μὲν αἰσθαί βιωτικαὶ περιστάσεις μετριάξουσιν τὴν τοῦ κλίματος κακὴν ἐπιρροήν, ὅτε δὲ αἰσθαί τοῦ βίου περιπέττειται σμικρύνουσι τὴν ἐνεργητικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν. Ἄλλ' ὅταν τὸ τε κλίμα καὶ αἱ βιωτικαὶ περιστάσεις ὡσιν ἐπίσης εὐνοϊκαὶ ἀνεντιλέκτως τὸ ἀποτέλεσμα θαυμασίον ἔσται.

Οἱ φανταζόμενοι τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς ἐκφυλισθέντες, νομίζουσιν ὅτι οἱ Ἕλληνες πρὸ τῆς ὑποδουλώσεως αὐτῶν, ζῶντες ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροήν τῶν περιστάσεων ἐκείνων, καὶ ἐντὸς τοῦ ἐξαιρετικοῦ κλίματος τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, ὑπέστησαν τροπολογίαις ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ αὐτῶν, ὥστε νὰ προκύψῃ τύπος φυλῆς ὅλως ἰδιογενῆς, κύριος χαρακτήρ τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ ἐξαισία διανοητικὴ ἀνάπτυξις καὶ εὐφυΐα. Ἀλλὰ τῶν βιωτικῶν περιστάσεων ὅλως μεταβληθεισῶν ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας, ἐξ ἀνάγκης ἔμελλον νὰ ἀλλοιωθῶσι καὶ οἱ χαρακτήρες. Ἄλλ' ἦσαν, ἐρωτῶμεν, αἱ αἰσθαί περιστάσεις αὗται τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ ἐπηρεάσωσι καὶ ἀλλοιώσωσι τοὺς χαρακτήρας τῆς φυλῆς; πιστεύομεν ὅτι μεγάλως αὗται συνήργησαν εἰς τὴν ὀλιγάνθρωπίαν, τὴν ταπείνωσιν τοῦ φρονήματος τοῦ ἔθνους, καὶ τὴν ὀπισθοχώρησιν τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ δὲν ἦσαν τοιαῦται, ὥστε νὰ μεταβάλλωσι καὶ τοὺς χαρακτήρας. Ἰνα κρίνωμεν περὶ τῆς φύσεως τῶν βιωτικῶν περιστάσεων τῶν δυνάμενων νὰ παράξωσι καχεξίαις ἐν τῷ σώματι καὶ παρακρούσεις ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ νὰ βλάψωσι οὕτω τοὺς χαρακτήρας φυλῆς τινός, δεόν νὰ ἀναζητήσωμεν γεγονότα, δι' ὧν νὰ ἀνεδράμωμεν εἰς τὰς αἰτίας αὐτῶν, καὶ οὕτως ὀρίσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τῶν βιωτικῶν περιστάσεων ἐπὶ τῆς φυλῆς.

Παραλείποντες ὅσα ἐκ τῶν ἀρχαίων ἱστορουμένων δυνάμεθα νὰ προσάξωμεν, ὠρλούμεθα μόνον ἐκ τῆς ἠλικιώτιδος ἱστορίας, τόσῃ μᾶλλον ὅση καταφαίνεται ἀριδύτως ἢ ἰσχυρῶς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς δυνάμει τοῦ καθ' ἡμᾶς πολιτισμοῦ.

Ἐνῶ πρὸ τινος χρόνου οἱ ἐκ τῆς δυσαναλογίης

τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὰ μέσα τῆς ὑπάρξεως τὴν πέναν ἐν Εὐρώπῃ φοβούμενοι ἐπεκρότουν εἰς τὰς διδασκαλίαις καὶ θεωρίαις τοῦ διαστήμου Οἰκονομολόγου Malthus, αἴφνης παρετηρήθη ἐν τινι χώρῃ, ἐνθὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ εὐφυΐα τῶν ἐξόχων ἐν αὐτῇ ἀνδρῶν ἀνακαλύπτει καὶ ἀναχαιτίζει ἐγκαίρως πᾶν τὸ ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐπικείμενον κακόν, παρετηρήθη, λέγω, ὅτι ὁ πληθυσμὸς ἐν τῇ χώρῃ ἐκείνῃ οὐ μόνον ἔμεινε στάσιμος, ἀλλὰ καὶ ἠλαττώθη· οἱ γάμοι ἐγένοντο πῶντι ἐλάττωτες· ἀπὸ ἑτους εἰς ἔτος· οὕτως, ἐπὶ παραδείγματι, οἱ γάμοι τοῦ ἔτους 1854 κατὰ ἐννέα χιλιάδας ἐκ τοῦ προηγουμένου ἠλαττώθησαν, κατὰ ἑπτὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος, καὶ οὕτω καθιζῆς· ἡ δὲ ἐλάττωσις αὕτη εἶναι μεγίστη σχετικῶς πρὸς πληθυσμὸν τριακόντα πέντε ἑκατομμυρίων ψυχῶν. Τὸ δὲ θλιβερώτερον ὑπῆρξεν, ὅτι ἐνῶ εἰς διάστημα ἑπτὰ ἐτῶν, ὄπλιδά ἀπὸ τοῦ ἔτους 1834 μέχρι τοῦ 1837 ἐξερρέθησαν ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ὡς ἀνίκανοι, νᾶνοι, δηλαδή, κυφοί, χωλοὶ κτλ. 460,000, εἰς τὰ ἐπόμενα ἑπτὰ ἔτη ὁ ἀριθμὸς οὗτος κῆξησε κατὰ 31,000. Εἰς τοιαύτας λυπηρὰς ἀγγελίας ἐπὶ στατιστικῶν διδομένων στηριζομένης, εὐλόγως ἐθορυβήθησαν καὶ συνεταράχθησαν οἱ σεμνυνόμενοι καὶ ἀγαλλόμενοι εἰς τὴν εὐανδρίαν τῆς πατρίδος αὐτῶν· οἱ δὲ ἱατροὶ ἐπεχείρησαν ἀμέσως τὴν ἐρευναν τῶν αἰτίων τοιοῦτου δυστυχήματος.

Τοιαύτη ἀτυχῶς ἐστὶν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ὥστε ἐνίοτε αἱ λαμπρότεραι διασκοπήσεις τῆς διανοίας, αἱ θαυμασιώτεραι ἐρευναι τοῦ λογισμοῦ ἀντὶ ὠφελειῶν, δεινὰ καὶ θλιβρὰ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐπάγουσιν. Αἱ ὑπῆρσαν διδασκαλίαι ὑπὸ ἄλλῃν μορφήν, τὰ ἑπικουρία δόγματα ὑπὸ ἄλλῃν τύπον παρατύρουσι τὸν ἀνθρώπον, ἐξ ὑψηλῶν καὶ ἱερῶν καθηκόντων ἐκκρούουσιν αὐτόν, πᾶσαν μέρμεραν καὶ πᾶσαν σκέψιν εἰς τὸ ἄτομον αὐτοῦ συγκεντροῦσι, καὶ τὸν ἄκρατον ἐγωϊσμὸν ὑποβάλλουσι. Ὁ ἄνθρωπος οὕτως ἐγκαταλείπεται εἰς τὴν γλυκεῖαν μὲν, ἀλλ' ὀλεθρίαν ἀπραγμοσύνην, ἢ παραδίδεται εἰς τὴν ἡδυπάθειαν, εἰς τὴν φιληδονίαν, εἰς τὴν τυραννίαν. Ἡ πρὸς τοὺς ὁμοίους τοῦ ἀγάπῃ, ὁ πρὸς τοὺς προγόνους σεβασμὸς, τὸ φίλτρον πρὸς τοὺς ἀπογόνους, καὶ πᾶν ἄλλο εὐγενὲς αἰσθημα σθένεται, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν τοιοῦτων ἐσφαλμένων ἰδεῶν, τοιαύτης ἀπανθρώπου φιλοσοφίας ἠλιθίως ἀνακράζει· βίαιος βραχύς, ἀλλ' εὐφρόσυτος. Εἰς τοιαύτην ἀποτρόπαιον ῥῆσιν ἀνεγείρετο πρὸ τινῶν ἐτῶν ὁ Reveillé-Parise, εἰς τῶν εὐφρεστερῶν ἱατρῶν τῆς Εὐρώπης, ἐν τινι τῶν πολλῶν ἀλλὰ θαυμασίων ἀνεξαιρέτως αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἀποδεικνύων, ὅτι ὁ ἀπληστος εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ἐνῶ διάγει βίαν κτηνώδη, βίαν ἀπράγμωνα καὶ ἀμέλλητον, δὲν ἀποθνήσκει ταχέως, ἀλλὰ ὑπὸ τὸ κράτος χρονίας καὶ ἐπωδύνου νόσου, βραδέως τικόμενος, βαρεῖαν δίδει δίκην τῆς φιληδονίας αὐτοῦ. Εἰς δὲ τὴν καταδίκην ταύτην προστίθεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἕτερα σκληροτέρα ποινή· παρίστανται ἐνώπιον αὐτοῦ τέχνα κακῶν, κακόςσαρκα, αἰσθαί,

τὴν πατρικὴν κληρονομίαν ἀναφανδὸν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ἐκθέτοντα καὶ τὴν ἀναισθησίαν καὶ ἀβουλίαν αὐτοῦ ἐλέγχοντα.

Καὶ τοιαύτη ἐστὶν ἡ πρωτίστη αἰτία δι' ἧς τῶν ἐκ τοιούτων γανέων γεννωμένων τέκνιόν αἱ σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ δυνάμεις ἐκλύονται καὶ ἡ φυλὴ ἐκφυλίζεται. Ἐν ταύτῃ δὲ περιλαμβάνεται καὶ θεωρεῖται ὡς μία ἐκ τῶν οὐσιωδωτέρων αἰτιῶν τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐκφυλίσεως καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ, ἡ μεγίστη γὰρ τῶν οἰσπνευμάτων. Ὡσαύτως πρὸςθεύουσιν οἱ πλείστοι τῶν ἰατρῶν, ὅτι ἡ ἐπιπόλασις τῆς γοιραδικῆς καχεξίας τὸ προϊόν ἐν γένει τῆς Σιφιλίδος ἐστίν.

Ἀλλὰ καὶ τὴν πολυτέλειαν αὐτὴν πρόξενον ἀπειρίας καὶ κακοτεχνίας εὐλόγως θεωροῦσιν. Ἀναφέρουσι δὲ ὡς αἰτίαν τῆς ἐλαττώσεως τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ τῆς ἐκφυλίσεως τὴν πλῆθὺν τῶν δημοσίων λειτουργῶν στρατιωτικῶν τε καὶ πολιτικῶν, συνήθως ἐνδύων καὶ ἀπόρων, καὶ δυσανάλογον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς τὸν πληθυσμὸν ἕνεκεν τῶν πολιτικῶν τυρσασίων. Εἰρισκόμενοι οὗτοι ἕνεκεν τῆς θέσεώς των εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν πλουσίων κλάσεων, δὲν δύνανται νὰ ζήτωσιν ἀξιοπρεπῶς ἕνεκεν τῆς πολυτελείας· ὅθεν ἢ δὲν ἔρχονται εἰς γάμον καὶ ἐκ τούτου ἢ μνηστῆρα προφανῆς ἐλάττωσις τῶν γάμων, ἢ νομφεύονται, ὅταν ἐπιτύχωσι βαθμὸν ἢ προδιδοσὶν τινὰ, ὑπερήλικες ἤδη καὶ ἀνίκανοι νὰ γίνωσι τέκνων γενναίων πατέρες. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων τῶντι χρόνων ἡ πείρα ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ τέκνα τῶν προβεβηκότων εἰσὶν ἀσθενῆ καὶ ἀτελῆ· « τὰ γὰρ τῶν πρεσβυτέρων ἐκγονα, ἀτελῆ γίνονται καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς διανοαῖς », λέγει ὁ Ἀριστοτέλης.

Μεταδῶμεν ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν εἴαν ἦσαν ταιαῦται αἱ περιστάσεις τοῦ ἔθνους ἡμῶν, καὶ τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ γεννήσωσι καχεξίας καὶ ἀλλοιώσωσιν οὕτω τοὺς χαρακτῆρας αὐτοῦ.

Περίεπεν ἀληθῶς τὸ ἔθνος ἡμῶν εἰς πολλὰς περιπετείας, καὶ πολλῶν βαρβάρων ἐπιδρομαὶ ἐκμίωσαν αὐτό, ἀλλ' ἡ θεῖα πρόνοια τὸ ὠδήγησεν εἰς ἀσφαλῆ λιμένα. Συνεκέντρωσε τὸ ἔθνος πάσας τὰς δυνάμεις καὶ τὴν εὐφυίαν αὐτοῦ ἐν πρώτοις εἰς τὴν παγίσαιν καὶ διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ· ἡ δὲ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ ἔσωσε τὴν ἐθνότητα τῶν Ἑλλήνων, ζώντων ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας ὑπὸ τὸν βαρβαρὸν ζυγόν. Ἐξῆ μὲν τὸ ἔθνος ὑπὸ τὸ βᾶρος τῶν ἀλλοφύλων, ἀλλ' ὑπὸ τὸ κράτος τῆς θρησκείας αὐτοῦ ὅλως ἀφωσιωμένον καὶ ὑποτασσόμενον αὐτῇ, διήγεν ὑπὸ τὰς εὐαγγελικὰς διδασκαλίας, τὴν ἠθικὴν αὐτῶν περὶ πολλοῦ ποιοῦμενον. Ἀλλ' ἡ λιτότης, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἐγκράτεια καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἀρεταὶ αἱ ὑπὸ τῆς θρησκείας τοῖς πιστοῖς ἐπιβαλλόμεναι, οὐ μόνον τὰς ψυχικὰς δυνάμεις ἀνέπτυσσον, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ σώματος εὐεξίαν παρεσκεύαζον. Καὶ τίς τῶν ἰατρῶν ἀγνοεῖ, ὅτι ἡ μὲν λιτότης εὐχυμίαν, εὐσαρκίαν καὶ εὐεξίαν παράγει, ἡ δὲ λαιμαργία καὶ λιχνεία εὐπαθῆ, εὐεπηρεάστον καὶ τοῖς νόσοις εὐάλωτον τὸν ἀνθρώπον καθίστησιν; Ἡ δὲ

πείρα πολλῶν αἰῶνων ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ ἀδυναμία καὶ φιλοφιλία ὑπουλον πάχος παράγει καὶ τὸν νοῦν ἀμβλύνει.

« Παχὴ γαστήρ λεπτὸν οὐ τίθει νοῦν »

ἔλεγον εὐφυῶς οἱ πρόγονοι ἡμῶν. Ἡ δὲ λιτότης τοῦ ἔθνους ἡμῶν κατήντησε σχεδὸν παροιμιώδης. Σπάνια τῶντι εἰσὶ παρ' ἡμῖν τὰ νοσήματα τὰ ἐκ τῆς πολυφαγίας προξενούμενα· ἡ ποδάγρα εἶναι νόσος σπάνια, ἐνθ' ἀλλαγῶν ἐπασχολεῖ οὐσιωδῶς τοὺς ἰατρούς, διότι καὶ πολλοὶ εἰς ἄλλας χῆρας αἱ ἡδῶς ζῶντες κατὰ Ἑπίκουρον.

Τούτ' αὐτὸ εἰρησθῶ καὶ περὶ σωφροσύνης· καί τις ἐσπούδασεν ἀμερολήπτως τὰ ἔθνη τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων θέλει συμφωνήσῃ πληρέστατα μετ' ἐμοῦ.

Δὲν πρέπει δὲ νὰ παραλείψωμεν καὶ ἄλλην θρησκευτικὴν διάταξιν οὐσιωδωδέστατην. Ἐπιστημονικῶς σήμερον κατέστη βέβαιον, ὅτι αἱ ἐξ ἀρχαιοτάτων συζεύξεις τὰς καχεξίας πολλαπλασιάζουσι καὶ τὰς γενεὰς ἐκφυλίζουσι. Ἡ δὲ ἡμετέρη θρησκεία προνοῶσα ἐμπόδισεν ἐπὶ θρησκευτικῇ ποινῇ τὰ μετὰ τὸ συγγενῶν συνοικέσια μέχρι ἐβδόμου βαθμοῦ, ὅπερ τοῖς πᾶσι γνωστὸν. Πέπεισμαι, ὅτι ἡ παραμέλεις συνηθειῶν τινῶν καὶ ἐθίμων, οἷα εἰσὶ τὰ γυμνάσια, αἱ ψυχρολουαὶ καὶ τὰ τοιαῦτα, δὲν παρήγαγον πλέον τὴν ἀθλητικὴν εὐρωστίαν, δὲν ἐθχυμάσθησαν πλέον παρ' ἡμῖν Μίλωνες Κροτωνιάται, ἢ Γλαῦκοι Καρύστιοι, ἀλλ' ἡ ἀχρηστία αὐτῶν δὲν ἐζημίωσε καὶ τὴν σωρατικὴν εὐεξίαν.

Ἐκ τούτων ἀπάντων συνάγεται, ὅτι αἱ βιωτικαὶ περιστάσεις τοῦ ἔθνους δὲν ἦσαν τοιαύτης φύσεως ὥστε νὰ βλάψωσι τὴν ἐξὶν τοῦ σώματος, ἀλλοιώσωσι τοὺς χαρακτῆρας καὶ ἐκφυλίσωσι τὴν ἡμετέραν φυλὴν. Τούναντίον ὁ Ἕλληνας ζῶν μᾶλλον βίαν θρησκευτικὴν καὶ ὅλως συνεσταλμένον, ἕνεκεν μάλιστα τῆς βαρβάρου δουλείας, καὶ διαφυλάξας ἀπαραδάτως καὶ ἀπαρασαλεύτως τὰς θρησκευτικὰς ἐντολάς, τὴν εὐεξίαν καὶ τὸν τύπον τῆς φυλῆς γνήσιον καὶ ἀκραιφνῆ διετήρησεν.

Ἀλλὰ περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ τύπου τῶν Ἑλληνικῶν χαρακτῆρων εὐρεθῆσαν καὶ τινες ἀμφιβάλλοντες· στηρίζουσι δὲ τὴν ἀμφιβολίαν των ταύτην εἰς τὰς εἰκόνας τῶν ἀρχαίων ἀγγείων καὶ τὸν τύπον τῶν ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων, μὴ θέλοντες νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι συνήθως αἱ εἰκόνας αὐταὶ τὸ ἰδανικὸν κάλλος παρίστανον, καὶ οὐχὶ ἀκριβῶς τὴν φυσικὴν μορφήν τῶν ἀντικειμένων. Ὁ κύριος Beulé, ἄλλοτε μέλος τῆς ἐνταῦθα Γαλλικῆς Σχολῆς, ὅστις καὶ περὶ τῆς τῶν Ἀθηναίων Ἀκροπόλεως συνέγραψε, γράφων περὶ τῶν Σινικῶν καὶ Ἑλληνικῶν ἀγγείων, λέγει, ὅτι εἴαν δὲν ἐγνωρίζομεν τοὺς Σίνας, μεγάλως ἠθέλομεν ἀπκτηθῆ κρίνοντες περὶ τῆς μορφῆς αὐτῶν ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν Σινικῶν ἀγγείων γελοιογραφημάτων· ὁμοίως θέλομεν περιπέσει εἰς τὴν αὐτὴν ἀπάτην εἴαν κρίνωμεν περὶ τῆς μορφῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀγγείων ὠραίων γραφῶν. Οἱ Σίνοι ἐκ τοῦ ἠθικοῦ των χαρακτῆρος εὐφραίνονται εἰς τὸ δύσμορφον καὶ δυσειδές, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐτέρποντο εἰς τὸ εὐμορφον καὶ εὐειδές.

Μέχρι πρό ολίγου ἠδύνατο τινές νά ἀμφισβητήσωσι τήν καταγωγὴν τῶν νῦν Ἑλλήνων· ἀλλ' ἤδη ἐξέρχονται ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων τάφων τὰ κρανία τῶν προγόνων ἡμῶν, ἵνα ἀγορεύσωσιν ὑπὲρ τῆς γνησιότητος τῶν ἀπογόνων αὐτῶν. Τὰ ἀρχαῖα τῶντι κρανία ἐκ τῶν τάφων τῆς Σικυῶνος, τῆς Κορίνθου καὶ Ἀθηνῶν, ἅπερ ἠδυνήθημεν ἐν ὀλίγοις μὲν κατὰ τὸ παρόν, ἀλλ' ἐξ ἐπιστάσεως νά ἐξετάσωμεν, ἔχουσι τὰς αὐτὰς διαμέτρους ὡς καὶ τὰ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων κρανία, ἐνθ' ἃ τῆς Εὐρωπαϊκῆς φυλῆς εἰσὶν ἐν γένει μᾶλλον ἐπιμήκη. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νά ἐκθέσω ἐνταῦθα τὰ καθέκαστα τῆς Ἑλληνικῆς κρανιολογίας, καὶ ἐπισυνάψω πρὸς πλείστην ἀξίαν αὐτῶν, ὅσα ἀναφέρουσι περὶ τῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ ἀρχαίων κρανίων οἱ σοφοὶ ἱατροὶ Bernard Davis καὶ John Thurnam, καὶ τίνι τρόπῳ ἐκ τῶν κρανίων διακρίνονται αἱ φυλαὶ τῶν Κελτῶν, τῶν Ῥωμαίων, τῶν Σαξόνων, τῶν Δανῶν, τῶν Νορμανδῶν, αἵτινες ἀλληλοδιαδόχως τὴν Ἀγγλίαν κατέκτησαν καὶ ἐν αὐτῇ κατεστάθησαν.

Διαβρῦλλεῖται πρὸς τούτοις, καὶ παρὰ πάντων θεωρεῖται ἡ εὐθύτης τῆς ῥινός ὡς ὁ Ἑλληνικώτερος τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου· ἀλλὰ ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ῥητῶς « πάντα τὰ παιδιά σιμὰ εἰσὶν » ἀπαραλλάκτως ὡς εἰσὶ καὶ τὴν σήμερον· καὶ δὲν εἶναι πιθανόν νά ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀκολουθῶς προϋστάς τῆς ἡλικίας ἡ ῥίς εὐθεία εἰς πάντα ἐσχηματίζεται. Ἀλλὰ ἡ εὐθύτης καὶ συμμετρία αὐτῆς ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς τὸ κυριώτερον κάλλος τοῦ προσώπου, καὶ οὕτως εἰς πάντα τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν εὐθείαν τὴν ῥίνα παρατηροῦμεν. Ὡς δὲ τὸ πάλαι, καὶ σήμερον πανταχοῦ ἐνθα Ἕλληνας οἰκοῦσι, συνεχῶς ἀπαντᾶται ἡ συμμετρία Ἑλληνικῆ ῥίς, ἴση κατεργασμένη ἐκ τοῦ μετώπου ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐσοχῆς, λάμπουσι δὲ οἱ μέλανες καὶ ὑγροὶ ὀφθαλμοὶ ἐν εἶδει ἀμυγδαλῶν ἐκατέρωθεν διασχιζόμενοι καὶ ὑπὸ πυκνῶν καὶ μακρῶν βλεφαρίδων διακοσμούμενοι.

Ἐκ πολλῶν ἐξάγεται, ὅτι κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ οἱ φυσικοὶ χαρακτῆρες τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἐν γένει σύμμετροι καὶ, ὡς εἶπαιν, ἐναρμόνιοι. Ἀλλὰ γελοῖον, νομίζομεν, νά φαντασθῆ τις, ὅτι ἡ φύσις τότε ἠκολούθησε κατὰ γράμμα τὸν πολυθρύλλητον ἐν τῇ ἀρχαιότητι κανόνα τοῦ Πολυκλείτου, τῆροσα εἰς πάντας ἐν τῇ διαπλάσει τοῦ σώματος συμμετρίαν τε καὶ εὐρυθμίαν καὶ τὴν λοιπὴν εὐμέλειαν. Οὐδὲ ὑπάρχει βεβαίως ἀμφισβολία, ὅτι καὶ τότε μεταξύ πολλῶν ὑπῆρχον φοδοὶ τὴν κεφαλὴν, σιμοὶ ἢ γρυφοὶ τὴν ῥίνα, καὶ δυσκιδεῖς, καὶ δὺσμορφοὶ, καὶ θεοσιταί.

Χωλοὶ τε μασοὶ τε παραδιδάσκεις ἰ' ὀφθαλμοῖς,
ὡς ὁ Ὀμηρος ἔλεγε.

Ἀλλὰ πρὸς βραχυλογίαν συμπληρῶν ὅσα ἦδη ἐξέλεσα, προσθέτω ἐνταῦθα τὰ ὑπὸ τοῦ Alfred Maury εἰρημένα ἐν τῷ πέρυσιν ἐκδοθέντι πονήματι « Η γῆ καὶ ὁ ἄνθρωπος » ἐπιγραφόμενα. Παρὰ ταῖς καθ' ἡμᾶς Ἑλλήσι, λέγει ὁ σοφὸς οὗτος συγγραφεύς, ἀπαντᾶ τις ἀπαραλλάκτως σχεδόν, τὸ κάλλος

καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς μορφῆς, ἣν θαυμάζομεν εἰς τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα. Μετώπον ὑψηλόν· μέγα τὸ μεσοφθαλμιὸν διάστημα, παρουσιάζον μόλις ἐλαφρὰν ἐσοχὴν εἰς τὴν ῥίζαν τῆς ῥινός, ἥτις εὐθεία ἐστὶν ἢ ἐλαφρῶς κυρτοῦται· βραχὺ τὸ ἀνώτερον χεῖλος· στόμα μικρὸν ἢ μέτριον, χαριέντως περιγεγραμμένον· πύγωνα προεξεστηκότα καὶ περιφερῆ. Τοιαύτη ἡ φυσιογνωμία τοῦ τε ἀρχαίου καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνος. Διανοητικῶς δὲ καὶ ἠθικῶς ὁ Ἕλληνας ὀλίγον μετεβλήθη. Ὅθεν ἀνακαλύπτεται παρ' αὐτῷ ἡ αὐτὴ εὐστροφία τοῦ πνεύματος, ἡ αὐτὴ εὐκολία τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ μανθάνειν, ἅμα δὲ τὸ πανοῦργον καὶ φιλοτάραχον.

Καὶ ταῦτα μὲν φιλοσοφῶν καὶ ἐπιστημονικῶς τοὺς χαρακτῆρας τῶν διαφόρων φυλῶν περιγράφων καὶ διελέγχων ὁ Alfred Maury περὶ ἡμῶν ἀπεσήνατο. Ἀλλὰ τοῦ, δύναται νά εἴπῃ τις, ἡ εὐφυΐα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐν τοῖς ποιήμασι καὶ συγγραμμασιν ἐμφαινόμενη, καὶ διὰ τῶν διασωθέντων καλλιτεχνημάτων λαλοῦσα; Ναί· ἡ εὐφυΐα διαδηλοῦται διὰ τῆς τέχνης καὶ ἐπιστήμης· ἀλλὰ στίφη βαρβάρων πανταχοῦθεν εἰσβαλόντων ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν κατέστρεψαν καὶ τέχνην καὶ ἐπιστήμην. Ἐν μόνον μέσον ὑπῆρχε πρὸς διαδήλωσιν τῆς εὐφυΐας τοῦ Ἕλληνος, τὸ ἐμπόριον, καὶ δι' αὐτοῦ διεδηλώθη. Ἀλλὰ καὶ τούτου διαστρεφομένου ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ὑπὸ τῆς βαρβαρίας καὶ βαρβάρως διαπούσης τὴν πολιτείαν ξένης φυλῆς, ἠναγκάζετο νά ζητῆ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν στάδιον τῆς ἐμπορικῆς τοῦ εὐφυΐας. Διὰ τῆς εὐφυΐας τοῦ ταύτης εὐρυχώρως ὁ Ἕλληνας ἐξέτεινε τὸ ἐμπόριόν του μέχρι περάτων τῆς οἰκουμένης. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτου πολλὰ ἠδυνάμην νά ἐξιστορήσω ἐνταῦθα, ἀλλὰ ἵνα μὴ ὑπερβῶ τὰ ὅρια τοῦ λόγου ἀρκοῦμαι εἰς ἓν μόνον. Ἀκούσατε καὶ θαυμάσατε. Κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταστηρίδα Ἕλληνας νεανίας, ὁ Μωσπινιώτης, ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ ὁποῦ ἀφῆρσαν οἱ βάρβαροι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἀσημάντου περιουσίας, ἐξ ἀνάγκης εἰς Ἰταλίαν ἐξ Ἰωαννίνων ἀπεδήμησε χάριν ἐμπορίας. Ἐν διαστήματι τριῶν ἐτῶν ἐνώησε τὸ πνεῦμα τῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ μικρὰν σίνα περιουσίαν κατώρθωσεν. Ἀλλὰ ἡ εὐφυΐα αὐτοῦ δὲν τῷ ἐπέτρεπε νά μείνῃ ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τῶν ἐκεῖσε συναλλαγῶν, καὶ πρῶτος συνέλαβε τὴν ἰδέαν νά εἰσάξῃ τὸ κοράλιον ἐν ταῖς ἀπωτάταις χώραις τῶν Σινῶν. Οὔτε δὲ διπλωματικῶς, οὔτε πυροβολῶς συνέδραμον αὐτὸν εἰς τὴν ἐμπορικὴν τοῦ ταύτην ἐπιχείρησιν· μόνη ἡ εὐφυΐα αὐτοῦ ἠνέφεξε τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ κρατῶν, καὶ οὕτως ἠδυνήθη καὶ πατρίδα καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους νά εὐεργετήσῃ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων καταδήλον γίνεται, ὅτι ἡ μὲν ὀρησκεία ἔσωσε τὴν ἐθνότητα ἡμῶν, καὶ διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς διατηρήθησαν οἱ τῆς φυλῆς χαρακτῆρες· διὰ δὲ τοῦ ἐμπορίου ἡ Ἑλληνικὴ εὐφυΐα διεδηλώθη, καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ἐμπορίων, δυναμένων νά πλουτήσωσι μακρὰν τῶν ὀνύχων τῶν τυράννων, ἀνέκυψε τὸ ἔθνος ἐκ τῆς βαθείας ἀμικθίας, ἐν ἣ τὸ ἐρόψις πολυχρόνιος δουλεία.

« Κατὰ βραχὺ τῶν φυτῶν ἢ φύσις ἀποχωροῦσα, ἔλεγεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἕτερον ἑτέρου ζῶον ἐργάζεται τελειώτερον, ἕως πρὸς τὸ πάντων ἀφικνεῖται τελειώτατον, ὅπερ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ». Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀφικομένη ἡ φύσις ἠκολούθησε τὴν ἐπὶ τὸ τελειώτερον πορεῖαν αὐτῆς ἀπὸ κτηνωδῶν τινῶν φυλῶν τῆς Αὐστραλίας καὶ Ἀφρικῆς εἰς τὴν λευκὴν ἢτοι Καυκασίαν καλουμένην φυλὴν κατήντησεν. Ἀλλὰ εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς κλίματος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατέστησε τοὺς Ἕλληνας, ἔλεγεν ὁ αἰδίδιμος Ἀθανάσιος Ψαλίδας, ἐμὸς καὶ πολλῶν διδασκάλων τοῦ ἔθνους διδάσκαλος· μετὰ δὲ τοὺς Ἕλληνας, προσέθετε χριεντιζόμενος, ἤρχοντο οἱ Ἄγγελοι.

Ἀνακαλύπτει τις τῶν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν βαθμιαίαν πορείαν τῆς φύσεως οὐ μόνον εἰς τὸ κάλλος καὶ τὴν σωματικὴν διάπλασιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῶν ἐγκεφαλικῶν ἐνεργειῶν ἀνάπτυξιν. Ἐπὶ τῶν ἀγρίων φυλῶν δεσπόζουσι κυρίως αἱ ὀρμηφυτικαὶ δυνάμεις αἱ εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ ατόμου καὶ διατήρησιν τοῦ εἴδους ἐφορεύουσαι· δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι καὶ αἱ εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν συμπράττουσαι πονηρὰ καὶ ὑπουλόγη ἐκ τοῦ ὀρμηφυτοῦ ἀποφύουσι, διότι δυνάμεις ἐπίσης εἰσὶν αὐταὶ καὶ τῶν κτηνῶν, καὶ διότι εἰς τοὺς βλάκας ἐντονώτερον ἐκτυλίσσονται, ἐν οἷς αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις ἔμειναν καταβεβλημέναι. Εἰς τὰς ὑπεράνω τῶν ἀγρίων καὶ κτηνωδῶν βαρβάρους φυλάς, ἐν αἷς καὶ ἀμυδρὸν φῶς πολιτισμοῦ διαφαίνεται, ἐκτυλίσσονται μᾶλλον αἱ παθητικαὶ δυνάμεις, αἷτινες ὀδηγοῦσι τυφλῶς τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ· εἰς δὲ τὴν ὑψίστην βαθμίδα τῆς κλίματος κείνται οἱ ἐκπολιτισθέντες λαοί, ἐν οἷς ἀνεπτύχθησαν αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις τοσοῦτον, ὥστε αἱ λοιπαὶ νὰ ὑποτάσσονται αὐταῖς. Τοιοῦτους θεωρεῖ τοὺς Ἕλληνας ὁ Γαλλὸς διακρίνων ἀπὸ τῶν βαρβάρων αὐτοῦς. Πικρατῆρὲ δὲ ὁ δικιμόνιος οὗτος ἱετρός τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὅτι καὶ ὁ Εὐριπίδης τὴν αὐτὴν διάκρισιν ἐποιήσατο, ἀναφέρων τὴν μὲν Μήδειαν ὡς βάρβαρον ὑποτάσσουσαν τὸν λογισμὸν τῷ θυμῷ καὶ λέγουσαν·

Καὶ μανθάνω οἷα ὄρνι μελλῶ κακὰ
θυμὸς δὲ κρείττων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Τὸν δὲ Ὀδυσσεὺς τὸν θυμὸν τῷ λογισμῷ ἐπισχόντα· « βαρβάρων μὲν γὰρ καὶ ἀπαιδευτῶν ἀνθρώπων, λέγει, ἔθετο παράδειγμα τὴν Μήδειαν Εὐριπίδης, οἷς θυμὸς, ἰσχυρότερος τοῦ λογισμοῦ· Ἕλλήνων δὲ καὶ πεπαιδευμένων, οἷον περ' αὐτοῦ πάλιν ὁ ποιητὴς ὑπέθετο τὸν Ὀδυσσεὺς, κρείττων ὁ λογισμὸς τοῦ θυμοῦ ». Ἀλλὰ τὸ πάλαι τὸ ἀνθρώπινον γένος διηρημένον ἦν εἰς Ἕλληνας καὶ βαρβάρους· ἀκολούθως δὲ ποικίλαι, καὶ πικροτάται περιστάσεις συνήργησαν εἰς τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ἀνάπτυξιν τῶν ἐν Εὐρώπῃ διαφόρων λαῶν· ἡ δὲ ἀνάπτυξις αὕτη καταδεικνύται καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ τὸ βέλτιον σχηματιζομένων κρανίων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρις

σήμερον. Εἰς τρόπον ὥστε διὰ τῆς μελέτης καὶ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τῶν ἀνθρωπίνων κρανίων προστίθεται νέα ὕλη εἰς τοὺς ἀρχαιολογοῦντας, καὶ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ ἀσχολουμένους. Τὰ κρανία, λέγει εὐφροδῆς ὁ Ἐσκιρὸς, εἰσὶ τὰ μεταλλόσημα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Ἡ δὲ ὠθητις ἦν ἔδωκεν ὁ Reichard εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας παρήγαγεν εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη μέγιστον καρπὸν, μάλιστα ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἀλλὰ καὶ τοὶ μὴ πρὸςθεύων τὴν τοῦ Γωϊνῶ θεωρίαν, ὅτι, δηλαδή, ἡ διασταύρωσις ἐκ τῆς ἐπιμιξίας τῶν φυλῶν ἐκφυλίζει τὸ ἀνθρώπινον γένος, δὲν μοι φαίνεται, ὅτι ἡ βελτίωσις τῆς Ἀγγλικῆς φυλῆς κατὰ τοὺς φυσικοὺς καὶ ψυχικοὺς χαρακτῆρας ὑφείλεται κυρίως εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν διαφόρων φυλῶν, αἷτινες ἀλληλοδιαδόχως κατέκτησαν τὴν γῆν τῆς Ἀλβιῶνος· τὸση μᾶλλον καθ' ὅσον καὶ Κελτικὰ φύλα ἐν Σκωτίᾳ καὶ Ἰρλανδίᾳ μονωθέντα καὶ οὐδαμῶς ἀναμιχθέντα μετὰ ἄλλων ἐβελτιώθησαν, καὶ οἱ χαρακτῆρες αὐτῶν διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τὰ κρείττω ἐμορφώθησαν. Ποικίλαι δὲ περιστάσεις, πολλὰ ἐκ τῶν ὁποίων δυσκόλως ἴσως ἐξελέγχονται, καὶ οὐχὶ εὐκόλως ἀνάγονται εἰς ἱστοριονομικὴν τινα κατηγορίαν, ἐκ προσαγωγῆς, ἀλλ' ἐνδελεχῶς ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐνεργοῦσαι, προήγαγον τὸν πολιτισμὸν, καὶ τὸ ἰδιογενὲς τοῦ ἀγγλικοῦ χαρακτῆρος διέπλασαν. Οὐδεὶς βεβαίως ἀμφισβᾶλλει, ὅτι τὸ ἐμπόριον καὶ ἰδίως ἡ θάλασσοπλοία πολὺ εἰς τὴν ὠθησιν τοῦ πολιτισμοῦ συνετέλεσαν· μὴ λησμονήσωμεν τῶν ἐπὶ τῆς ἡθελίας τῆς θάλασσαν πονηροδιδάσκαλον ὠνόμαζεν. Ἡ δὲ ἐφαρμοσθεῖσα θερησκεία εὐρυθμοῦσα καὶ ἐξομαλύνουσα τὰ ἦθη, καὶ τὴν εἰς τοὺς νόμους πειθαρχίαν παροῦσα, ἐπέτρεψε τὰς ἐλευθερίας, αἷτινες ἐπὶ μᾶλλον τὸν πολιτισμὸν προήγαγον· οὗτος δὲ ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν χαρακτῆρων ἐκ περιαγωγῆς ἐπενήργησεν· οὐχ ἦττον δὲ καὶ ἡ ἀξίωσις τοῦ πληθυσμοῦ τὰς δυνάμεις τοῦ εὐδαίμονος τούτου ἔθνους ἐπιτείνουσα, μεγάλως συνέπραξεν.

Ἡ πολυανθρωπία τῶν ἐπὶ τῆς μελέτης εἰς τῶν δυνάμεων καὶ αὐτῶν ἐπίσης τῶν διανοητικῶν τὴν ἀνάπτυξιν. Φυσικῶς τῷ λόγῳ μεταξὺ τῶν πολλῶν εὐκολώτερον ἀναφύονται καὶ τινες δαιμόνιοι ἄνθρωποι, μεταξὺ δὲ τῶν ὀλίγων σπανιώτερον. Ἐνεκεν τῆς ὀλιγαθρωπίας πᾶσα πρόοδος ἀναχαιτίζεται, καὶ πᾶσα βιομηχανία μαραινέται· καὶ οἱ εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ γράμματα ἀσχολούμενοι δυσκόλως τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν ἀναγνώστας εὐρίσκουσιν. Οὐδεὶς δύναται, νομίζω, νὰ διαφωνήσῃ, ὅτι ἡ ὀλιγαθρωπία εἶναι κατὰ τὸ παρὸν, τὸ μέγιστον ἀτύχημα τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Ἐάν δε τις θελήτῃ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ἐνεκεν τῆς δουλείας, καὶ τῆς ἐπιβροχῆς τῶν ἀλλοφύλων παρετρέψαμεν κατὰ τι ἤθη τινα καὶ ἐκ τινῶν ἐξέων παρεκλίναμεν, καὶ κατὰ τὸν ἀρχαῖον τύπον τῶν χαρακτῆρων μικρὰν τινα μεταβολὴν ὑπέστημεν, οὐδαμῶς πτοούμεθα. Αἰσιωτέρων τῶν περιστάσεων ἐπανερχομένων, ὁ καθαρὸς τύπος οὐ μόνον τῶν σωματικῶν ἀλλὰ ἀναγ-

καίως καὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἐπανακάμπτει.
 « Ὡσπερ ἐκ βυθοῦ, λέγει ὁ Πλούταρχος, ὁ τύπος
 » τῆς πρὸς τὸ γένος ὁμοιότητος μετὰ τινα χρόνον
 » ἀνακύπτει. Πολλάκις, λέγει, ἦθη καὶ πάθη ψυ-
 » χῆς αἱ πρῶται κρύπτονται γενέσεις καὶ καταδύου-
 » σιν, ὑστερον δὲ καὶ δι' ἑτέρων ἐξήνθησε καὶ ἀπέ-
 » δωκε τὸ οἰκεῖον εἰς κακίαν καὶ ἀρετὴν ἢ φύσιν. »
 Ὁ δὲ Ἐσκιρὸς περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῶν χαρα-
 κτήρων τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους πραγματευόμενος φη-
 σὶν, ὅτι ὁ πολιτισμὸς ἀνέπτυξε μὲν τὸ Κελτικὸν
 κρανίον, ἀλλὰ δὲν μετέβαλε τὸν τύπον αὐτοῦ, ἡ
 δὲ ἐπιμονὴ αὕτη τοῦ ἀρχικοῦ σχήματος δὲν ἐκ-
 πλήττει, λέγει, τοὺς φυσιολόγους, οἵτινες γινώσκου-
 σιν ὅτι αἱ ἀνθρώπινοι φυλαί, καὶ μάλιστα αἱ ἀρ-
 χαιότεραι, διατηροῦσι πολλὰ ἐπιμόνως τοὺς χαρα-
 κτήρας αὐτῶν, ἕως οὗ μεγάλη καὶ διηνεκῆς ἐπιμι-
 ζία μετὰ ἄλλων φύλων τροπολογήσῃ αὐτοῖς.

Ἄφου διὰ τῶν ἐμπροσθεν εἰρημένων ἀρκούντως
 ἀπεδείξαμεν, ὅτι χάριν τοῦ κλίματος ἡμῶν καὶ
 τῶν μὴ ἐπιβλαβῶν περιστάσεων ὁ τύπος τῆς φυ-
 λῆς ἡμῶν οὐδεμίαν ὑπέστη ἐπαισθητὴν μεταβολὴν,
 προσθέτομεν θαρραλέως ὅτι ὅταν θελήσωμεν, τοὺς
 ἡμετέρους χαρακτῆρας σωματικῶς τε καὶ ψυχικῶς
 δυνάμεθα νὰ βελτιώσωμεν. ἔχομεν πρὸς τοῦτο μέ-
 γιστα πλεονεκτήματα ἐπὶ τῶν προγόνων ἡμῶν, τὴν
 τε θρησκείαν, τὴν ἱστορίαν τῶν προγόνων αὐτῶν,
 πλοῦτον ἀκένωτον μεγάλῃς διδασκαλίαις, τὰς κατὰ
 τὴν ἐνεστώσαν ἑκατονταετηρίδα μεγάλως ἀναπτύ-
 χθεισας ἱετρικὰς ἐπιστήμας, καὶ τοσαῦτα ἄλλα,
 ἅπερ ὁ χρόνος ἡμῶν ἀφθόνως ἐπεδαψίλευσε. Καὶ
 ποῖα σύγκρισις δύναται νὰ ὑπάρξῃ μετὰ τῆς θρη-
 σκείας ἡμῶν καὶ τῆς τῶν ἀρχαίων; Ἐκείνη μὴ δυ-
 ναμένη νὰ ἔχῃ ἠθικὴν τινα ἰσχὺν ἐπὶ τῆς καρδίας
 τοῦ ἀνθρώπου, ἀφῆκε πολλάκις τὰ πάθη ἀχαλί-
 νωτα, ὥστε νὰ διαστρέψωσι καὶ σκοτίσωσι τὸν νοῦν,
 ἐνῶ ἡ θρησκεία ἡμῶν τὴν χριστιανικὴν ἀδελφότητα
 διδάσκουσα, τὴν ὁρμὴν τῶν παθῶν περιστέλλει, καὶ
 οὕτω τὸν νοῦν ἐκτυλίσσει. Ματαίως ὁ Πύθιος « προσ-
 » ἔταττεν Ἕλλησι πᾶσι, πολέμου καὶ κακῶν μεθε-
 » μένους Μούσαις ὁμιλεῖν, καὶ διὰ λόγων καὶ μα-
 » θημάτων τὰ πάθη καταπραΰνοντας ἀβλαβῶς καὶ
 » ὠφελίμως συμφέρεσθαι. » οἱ Ἕλληνες ἐσφάζοντο
 μετὰ αὐτῶν. Ἐκήρυττεν ὁ Σωκράτης, λέγει ὁ Ξενο-
 φῶν, « ὅτι πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἔκειτο νόμος
 » τοῦς πολίτας ὁμνῦναι ὁμονοεῖν », καὶ πανταχοῦ
 ὁμνῦσαν· ἀλλὰ τοιοῦτος ὅρκος ἐπὶ θεῶν ἐν τῇ σκηνῇ
 τοῦ θεάτρου συρομένων εὐκόλως παρεβλήνετο. Ἐδί-
 δασκον μὲν οἱ φιλόσοφοι τὴν ἠθικὴν, ἀλλὰ τοῦ
 Σωκράτους ἡ ἠθικὴ ἦν ἀνθρωπίνη, ἡ δὲ τοῦ Εὐαγ-
 γελίου θεία ἐστίν. Ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων ἐδίδεν
 ἴσως πλείονα τροφὴν εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὰς ὠρ-
 ραίας τέχνας, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα ὁδηγεῖ τὸν νοῦν εἰς
 τὴν ἐρευναν τῶν ἔργων τοῦ Δημιουργοῦ. Ἐκείνη μὲν
 ὑπεξέκαμψε τὴν αἰσθητικὴν, αὕτη δὲ τὴν λογικὴν
 δυνάμιν διεγείρει.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν προγόνων ἡμῶν, καὶ τοι-
 μοναδικῶς καὶ λαμπροτέρας πάσης ἄλλης, δυνά-
 μεθα ὡσαύτως νὰ ἐγνωσώμεν τὴν ὑπεροχὴν τῶν

ἰδιῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπὶ τῶν ἐπικρατουσῶν
 κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τὸ ἐπικρατοῦν ἀστυκὸν
 πνεῦμα καὶ ἐν γένει ἡ διαίρεσις τῶν ἀρχαίων Ἑλλή-
 νων ἀντὶ νὰ διεγείρῃ τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀμιλλαν,
 τὰ πάθη ὑπεκκαίονσα καὶ ἀνακυκῶσα, σπαραγμοὺς
 καὶ ἀθλιότητας ἐπήνεγκεν, ἐνῶ ἡ ἐνότης ἡμῶν ὑπὸ
 τὴν αὐτὴν στερεὰν ἀρχὴν καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν νόμον
 συνδιαπλέκουσα πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους φυ-
 σικὰς τε καὶ ψυχικὰς εὐφρόως καὶ ἐναρμονίως αὐ-
 τὰς ἀναπτύσσει. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ὅτι καὶ κατὰ τὴν
 λαμπρὰν ἐποχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρ-
 χον εἰλωτες, θῆτες, πεινέσται, κλασῶται, ἦσαν δη-
 λαδῆ Ἕλληνες ἐλεύθεροι καὶ Ἕλληνες δούλοι· καὶ
 τοιαύτη ἦν ἡ ἕξις ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς ὡς ὁμαλῆς ταύτης
 καταστάσεως, ὥστε οὔτε ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς τὴν
 ἀνωμαλίαν ἐνόησεν· ἀλλὰ τὸ δούλιον τοῦτο ἡμᾶρ
 ἀφῆραι μέγα μέρος ἀρετῆς ἐκ πολλῶν Ἑλλήνων.

Χωρὶς νὰ λαλήσω περὶ τῆς εὐκολίας καὶ ταχύ-
 τητος τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῆς διαδόσεως τῶν ἰ-
 δεῶν καὶ ἄλλων τοιούτων πλεονεκτημάτων τῆς ἐ-
 ποχῆς ἡμῶν, ὁφείλω νὰ κάμω μνησὶν καὶ ἄλλης
 ἐλλείψεως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Τὴν σήμερον βρα-
 βεύονται καὶ τιμῶνται οἱ εὐφυεῖς καὶ σοφοὶ ἄνδρες,
 οἱ λαμπρόντες τὰς κοινωνίας, καὶ ἀντιπροσω-
 πεύοντες αὐτὰς ἐν τῷ συνεδρίῳ τῆς ἱστορίας τῶν
 ἐθνῶν· διὰ δὲ τοῦ ἐλαττηρίου τούτου πλλαπλασιάζ-
 ζεται ἡ διανοητικὴ ἐνέργεια, καὶ προάγονται αἱ ἐ-
 πιστήμαι, ἐνῶ τὸ πάλαι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παρημε-
 λούντο οὗτοι καὶ περιεργνοῦντο. Περὶ πολλοῦ εἶ-
 χον καὶ ἐτίμων οἱ Ἀθηναῖοι διὰ μηδαμινὰς τινας
 ἀλφίτων χορηγίας τὸν ἀλφιτοποιὸν Ναυσικύδην,
 κοινὸν καὶ ἀποχειροβίωτον ἄνθρωπον, ὁ δὲ Εὐριπί-
 δης ἐν Μακεδονίᾳ παρ' Ἀργελάῳ τῷ βασιλεῖ κατε-
 βίωσε, μακρὰν τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἧς καὶ τὸ κλί-
 μα ἐγκωμιάσεν· ὁ Αἰσχύλος ἐν Γέλα τῆς Σικελίας
 ἐτάφη. Ὁ Θουκυδίδης περὶ τὴν Σκαπτὴν ὕλην τῆς
 Θράκης τὴν ἱστορίαν συνέγραψε καὶ ἐκεῖ ἐτελεύτη-
 σεν· ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐν Σκιλλοῦντι τῆς Ἠλείας. Ὁ ἐξ
 Ἀλικαρνασσοῦ Ἡρόδοτος εἰς Θούρους μετόκησεν,
 ὥστε τινες, καὶ Ἡραδότου Θουρίου τὰς ἱστορίας
 ἐπέγραψαν. Ἄνω ἐν τῷ κόσμῳ μεγαλόνοσος ὑπῆρ-
 ξαν, λέγει ὁ Οἴφερρος, ὁ μεταφράσας εἰς τὴν Γαλ-
 λικὴν τὸ σύγγραμμα τοῦ Οὐμβόλδου « Εἰκόνας τῆς
 φύσεως » ἐπικαλούμενον, οἵτινες εἰς τὰ μυστήρια
 πάσης ἐπιστήμης εἰσέδυσαν καὶ πᾶν τὸ ἀνθρώπινον
 ἐπιστητῶν ἐν τῷ νῶ αὐτῶν περιέλαβον, ὁ Ἀριστο-
 τέλης καὶ ὁ Οὐμβόλδος. Θαυμάζεται ἡ περὶνοια τοῦ
 Οὐμβόλδου, ἡ δὲ μνήμη αὐτοῦ ἡ κατέχουσα το-
 σοῦτον ὄγκον γνώσεων ἐκπλήττει. Ἀλλὰ τὸν Οὐμ-
 βόλδον ἐτίμα καὶ ἐγέραιρεν οὐ μόνον ἡ πατρίς αὐ-
 τοῦ Πρωσσία, ἀλλὰ καὶ ἡ Εὐρώπη ἅπασα· θανόντα
 δὲ πρὸ ἐνός περιόπου μηνὸς ἡ μὲν Πρωσσία βασιλικῶς
 ἐκήδευσεν, ἡ δὲ Γαλλία ἀμέσως ἀνδριάντα αὐτῷ
 ἐθέσπισεν. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἐπὶ ζωῆς του περι-
 φρονούμενος καὶ περιεβριζόμενος ἐν Καλλιίδει ἀπέθα-
 νε. Πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸν φθόνον τῶν συμ-
 πολιτῶν τὴν ἐκ τῆς πατρίδος τῶν φυγῆν τοιούτων
 μεγάλων ἀνδρῶν, ἅπαρ' ὁ φθόνος ἴδιος βραβάρων

ἔστιν, ὡς ἐφρέθη, καὶ οὐχὶ Ἑλλήνων· ἀλλ' ἐνίοτε, λέγει ὁ κοσμολόγος Quatrefage περὶ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν πραγματευόμενος, προτερήματα εἰς ὑπερβολὴν ὠθοῦμενα εἰς ἐλαττώματα περιίστανται καὶ εἰς κακίας ἐκτρέπονται. Οὕτω νομίζομεν, καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ὀπισθοῦν δικαιολογουμένης ἐξοστρακίσεως τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, τὸ σφόδρα φιλελεύθερον τῶν Ἑλλήνων πᾶσαν ὑπεροχὴν ἀποστρεφόμενον, γελοίας καὶ ἀφυσικοῦ ἰσότητος ἰδέας ἐγέννησα, καὶ μετετράπη εἰς ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς « Ἑλλησιαζούσαις » ἰδίως ἐκωμώδησεν.

Ἄλλ' αἱ κηλίδες αὐταὶ εἰς τὸν βίον τῶν προγόνων ἡμῶν εἰσὶν ὡς αἱ κηλίδες τοῦ ἡλίου αἱ ὑπὸ τοῦ ἀπείρου φωτὸς αὐτοῦ ἀφανεῖς γινόμεναι· εἰς τρόπον ὥστε ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας αὐτῶν θέλει μᾶς δίδει ἀείποτε ἕλλην διδασκαλίαν πρὸς βελτίωσιν ἡμῶν.

Αἱ δὲ φυσιολογικαὶ ἐπιστῆμαι ἕνεκα τῆς μεγάλης προόδου αὐτῶν δύνανται οὐσιωδῶς νὰ μᾶς συνδράμωσι πρὸς βελτίωσιν τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν χαρακτηρῶν. Ὁ Καρτέσιος πρὸ πολλοῦ ἐνοήσας τοῦτο ἐκήρυττεν, ὅτι ἐκ τῆς ἱατρικῆς πρέπει νὰ προσδοκῶμεν τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἔργον μὲν θεῖον ἔστιν ἡ τῶν ἀνατομικῶν ἀτελειῶν καὶ ἐλλείψεων τοῦ ὀργανισμοῦ ἡμῶν ἐπινόησις, ἀνθρώπινον δὲ ἡ πρὸς εὐεξίαν, εὐρωστίαν καὶ εὐψυχίαν εὐδωσίς. Διὰ καλῶς ἐνοουμένης καὶ δεξιῶς ἐφρημοσμένης διαίτης, καὶ ἀγωγῆς οἱ ἄνθρωποι εὐμελέστεροι, εὐρωστώτεροι καὶ δυσπαθέστεροι γίνονται. Ὁ δὲ περιώνυμος Flourens ὑπεστήριξε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ γίνωσιν οὐ μόνον μακρόβιοι, ἀλλὰ καὶ μακράϊωνες. Διὰ ἀσκήσεως καὶ γυμνάσεως καὶ εὐστόχως διευθυνομένης ἐνεργείας οὐ μόνον αἱ σωματικαί, ἀλλὰ καὶ αἱ διανοητικαὶ καὶ ἠθικαὶ δυνάμεις ἀναπτύσσονται καὶ κρατύνονται, ὅταν μάλιστα ἡ ἀναγκαία ἰσοσθένεια καὶ ἰσορροπία φυλάττεται. Τὸ δὲ οὐσιωδέστερον πάντων ἔστιν, ὅτι οἱ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἢ χειρόν μεταγόμενοι χαρακτήρες διὰ οἷας δῆποτε τεχνηταίς, μεταδίδονται ἐκ τῶν γονέων εἰς τὰ τέκνα. Ἡ φυσικὴ κληρονομία τῶντι δὲν διαφεύγει οὔτε τῶν ἀπλαυστέρων ἀνθρώπων τὴν παρατήρησιν. Ὁ δὲ Ἱπποκράτης φυλῶν τινῶν μακροκεφαλῶν μνείαν ποιούμενος, φησὶ « τὴν μὲν γὰρ ὄρχην ὁ νόμος αἰτιώτατος τοῦ μήκος τῆς κεφαλῆς » νῦν δὲ καὶ ἡ φύσις ἐμβάλλεται τῷ νόμῳ » καὶ « καθὼς γίνονται ἐν φαλακρῶν φαλακροί, καὶ ἐκ » γλαυκῶν γλαυκοί, τί κωλύει καὶ ἐκ μακροκεφαλῶν μακροκέφαλον γενέσθαι; » Ὁ δὲ Δόκτωρ Λουκᾶς, ἱατρὸς πολυῖστων καὶ πολυμνήμων, ἐν ὁγκῶδει συγγραμμάτι τὰ περὶ φυσικῆς κληρονομίας θαυμασίως ἀνέπτυξεν. Ἀλλὰ βεβαίως θέλω ὑπερβῆ τὰ ὅρια τοῦ λόγου ἐάν διὰ μακρῶν ἐνταῦθα διαλάβω τὰς παρατηρήσεις καὶ τὰ πειράματα τοῦ Knigth τὰ ὑπὸ τοῦ Prichard μνημονεύμενα, δι' ὧν καταφαίνεται τίνι τρόπῳ εἰς τὰ ζῶα καὶ αἱ ἐπίκτητοι ἕξεις καὶ διαθέσεις ἐκ τῶν γονέων εἰς τὰ τέκνα μεταχετεύονται· ὡσαύτως καὶ τὰ ἐπὶ τῶν κυνῶν πει-

ράματα τοῦ Shvam· περιβόητον ἐπίσης ἔστι τὸ πείραμα τοῦ Daubantau, ὅστις διὰ τῆς ζωοτεχνικῆς καλουμένης μεθόδου ἐκ γενεᾶς εἰς γενεάν ἐνεργῶν μετὰ δέκα γενεᾶς τὰ πρόβατα εἰς μερινούς μετέβαλε. Καὶ ἐάν αἱ τῶν ζῴων μεταβολαὶ πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῶν κατορθοῦνται, οὐδὲν κωλύει καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπιτύχωμεν. Ὁ ἄνθρωπος κληρονομεῖ ἐν γένει ἐκ τῶν γονέων αὐτοῦ οὐ μόνον τοὺς φυτικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἠθικούς χαρακτήρας, οὐ μόνον τὴν τοῦ σώματος μορφήν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἕξιν. Κληρονομεῖ οὕτως ὁ ἄνθρωπος τὰς κλίσεις, τὰς ὑρέξεις, τὰς διαθέσεις, τὰς ἕξεις καὶ πάντα τὰ ἠθικὰ αἰσθητά, εἴτε διὰ τῆς κακῆς ἀνατροφῆς διαστρεφόμενα καὶ μαραινόμενα, εἴτε διὰ τῆς καλῆς ἀκμάζοντα καὶ γενναῖα. Τὸ εὐγενέστερον ἐπίσης τῶν ἠθικῶν αἰσθημάτων, ἡ δικαιοσύνη αὐτή, ὅτε μὲν διὰ τῆς ἀγωγῆς ἀμαυροῦται καὶ συνασπάζεται, ὅτε δὲ ἐπιτείνεται καὶ ἀξάνει· ἀμαυρούμενον δὲ ἢ κρατυνόμενον τὸ αἶσθημα τοῦτο μεταδίδεται καὶ μεταχετεύεται εἰς τὰ ἔκγονα. Ἐάν δὲ κρατυνθὲν μεταδοθῇ, προκατάρχει τῶν ἄλλων αἰσθημάτων καὶ πάντων τῶν παθῶν, καὶ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς δικαιοπραγίας διατίθει· ὥστε ἐκ τῆς φύσεως νὰ ἀπορρέῃ τὸ δικαιοπραγεῖν κατορθοῦται. Ἡ ἱστορία τῶν Ἀριστείδων, τῶν δικαιοτέρων τῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ τῆς φύσεως μᾶλλον εἰς τὴν δικαιοσύνην διατεθειμένον περίστησιν. Ὁ ποιητὴς Ἑσπύλιος τῶντι εἰσάγει εἰς τὴν σκηνὴν τὸν Ἀριστείδην ἐρωτώμενον ὑπὸ τοῦ Νικίαι ὡς ἐγένου δίκαιος· « ἡ μὲν φύσις τὸ » μέγιστον, ἀπήντησεν ὁ Ἀριστείδης, ἔπειτα δὲ « κἀγὼ τὴν φύσιν προθύμως συνελάμβανον. » Μακάριοι οἱ λαοὶ ἐν οἷς τὸ αἶσθημα τοῦτο διὰ καλῆς παιδαγωγίας ἐκτυλίσσεται, καὶ ἐντονώτερον εἰς τὰ ἔκγονα μεταδίδεται! διότι

Ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλέθην πάσ' ἀρετὴ ἰστί

ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι.

Ἐν δὲ τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἄλλο μέγιστον ἀγαθὸν τοῦ βίου περιλαμβάνεται· ἐν τῇ δικαιοσύνῃ πάντα ἐλευθερία ἔστιν, ἔλεγον ὁ περιώνυμος οἰκονομολόγος Michel Chevalier ἐν ταῖς περὶ ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου διατριβαῖς αὐτοῦ· ὅσοι δὲ λαοὶ δὲν ἔχουσι ζωρὸν καὶ ἀκμάϊον τὰ τῆς δικαιοσύνης αἰσθημα ὀνόματι εἰσὶν ἐλεύθεροι, ἀλλ' οὐ πράγματι.

Ἡ δὲ φυσικὴ κληρονομία περιέρχεται εἰς τὰ ἔκγονα πατρός ἢ μητρός· ὁ Γαλλὸς ἐκληρονόμος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὸ ἀόρητον καὶ πρῶτον, ἐνῶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ὀργιλοτάτη ἦν, ὥστε καὶ τὰς θεραπεύσας δάκνει, λέγει ὁ ἴδιος. Ὁ δὲ Γέτε, ὁ τῆς Γερμανίας σφώτατος καὶ εὐφροστάτος ποιητὴς, ἐκληρονόμος τῆς μητρός αὐτοῦ τὴν μεγίστην ἀπάθειαν, ὡς ὁ βιογράφος αὐτοῦ Blaze διηγείται. Ὁ Κάμμοδος δὲν ἐκληρονόμησε τὴν ἀγαθότητα καὶ ἀρετὴν τοῦ Μάρκου Ἀυρηλίου, ἀλλὰ τὴν αἰσχροτητα τῆς Φαυστίνης· ἡ δὲ Θηριωδία τῆς Ἀγριππίνης ἐνεσάρκωθη εἰς τὸν Νέρωνα, καὶ οὕτω καθέξῃς.

Ὅπως δὲ ἐπιτύχωμεν νὰ διατηρήσωμεν καὶ βελτιώσωμεν τοὺς χαρακτήρας τῆς φυλῆς ἡμῶν, δεόν

ἵνα ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς ἀνκτροφῆς τῶν παιδίων ἀρρένων τε καὶ θηλείων, παραδίδοντες αὐτοὺς εἰς ἀξιόους παιδαγωγούς καὶ παιδοτρίβας, καὶ φροντίζωμεν ἵνα δώσωμεν αὐτοῖς ἐγκαίρως εὐεξίαν τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐκκόψωμεν φερόμενα ἤδη κληρονομικὰ ἐλαττώματα πρὶν ἀυξηθέντα ἀνιάτα γίνωσιν.

Ἐφελθῆτω οὖν ὁ πολιτικός ἐν Ἑλλάδι ἐκ τῶν ἱατρικῶν ἐπιστημῶν, ὅπως καταστήσῃ ἔθιμα παρ' ἡμῖν τὰ γυμνάσια καὶ λοιπὰ ἱατρικὰ παραγγέλματα, δι' ὧν ἐπιτυγχάνονται ἡ εὐτονία τῶν νεύρων, ἡ εὐθαρσία τῶν μυῶν, καὶ πᾶσα ἡ τοῦ σώματος εὐεξία· ὡφελθῆτω ἐκ τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ὅπως καταστήσῃ ἔξιν τὸ πειθαρχεῖν τοῖς νόμοις καὶ τὸ ὑπεῖκιν τοῖς ἀρχουσιν, ἔξιν τὸν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρωτα, τὴν τε φιλοανθρωπίαν καὶ φιλοκαλίαν καὶ πάσας συλλήθδην τὰς κοινωνικὰς καὶ ἰδιωτικὰς ἀρετάς. Ἀλλὰ καὶ πολιτικοὶ καὶ διδάσκαλοι καὶ ἱατροὶ συνεργήσωμεν ἅπαντες, ἵνα ἀναδιδάσωμεν πάλιν τὸ ἔθνος ἡμῶν εἰς τὴν ὑψίστην βαθμίδα τῆς κλίμακος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ τέρψις ἡμῶν φανταζομένων, ὅτι αἱ ἐπερχόμενα γενεαὶ θέλουσιν σεμνύνεσθαι εἰς τὴν εὐανδρίαν τῆς πατρίδος, ἔστω ἡμῖν μεγίστη χάρις, καὶ ὅτι θέλουσιν μακαρίζειν ἡμᾶς συνεργήσαντας εἰς τοῦτο, ἔστω ἡ γλυκύτερα ἀμοιβή. Οἱ μεγαλόψυχοι ἄνδρες οὐ τὸ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ περίδλεπτον, ἀλλὰ τὸ μετὰ θάνατον αἰδίδιμον ἐπιδιδώκουσιν. Ἀναπέμφωμεν δὲ τὰς δεήσεις ἡμῶν εἰς τὸν ὑψίστον ὑπὲρ τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τούτου, τοῦ βασιλέως ἡμῶν, τοῦ τιμῶντος τὴν ἀρετὴν καὶ παιδείαν, καὶ περὶ πολλοῦ ποιουμένου τὴν ἐπιστήμην, ἐξ ἧς ρέουσιν ἀγλαὰ νάματα, ἀρθεύοντα τὴν Ἑλληνικὴν γῆν, ἧτις καὶ πάλιν βλαστήσαι βλαστοὺς εὐθαλεῖς ἀρχαίας εὐφυίας καὶ ἀρχαίας δόξης.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΛΛΩΣΙΣ

ΤΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1453.

Κατὰ τὰς ἀρχαίας πηγὰς συγγραφείσα ὑπὸ

A. A. ΜΟΡΑΜΑΝΝΟΥ.

(Συνέχ. Ἰδὲ φυλλάδ. 219, 220, 221 καὶ 222.)

σε νὰ καταπαύσῃ ταύτας, λέγων αὐτοῖς φιλικῶ τῷ τρόπῳ « Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰρηνεύετε, καὶ ἀρκεῖ ὑμῖν ὁ ἐξώθεν πόλεμος, καὶ μὴ ἀναμεταξὺ ὑμῶν μάχεσθε διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ θεοῦ » (α).

Τὴν 29 Ἀπριλίου ἐξελέχθη ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Κόκου, πλοιάρχου τῶν ἐκ Τραπεζοῦντος πλοίων, ὁ Δολφίν Δολφίν, ὃν φρουροῦντα τὴν παρά τῆ πύλῃ τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ ἀποφραγεῖσαν πύλῃν διεδέχθη ὁ Ἰωάννης Λορεδάν. Καὶ ὁ μὲν κανονοβολισμὸς ἐξηκολούθει πάντοτε ἐναντίον τῶν χειρῶν τειχῶν, οἱ πολιορκούμενοι ὁμῶς ἐπανώρθουν ταῦτα συνεχῶς, ὥστε οἱ ἐχθροὶ οὐδόλως κατώρθωσαν νὰ προβῶσιν ἐγγυτέρῳ (β).

Μέχρι τῆς 1 Μαΐου τὰ πράγματα εὐρίσκοντο εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐπῆλθεν ἐλλειψις τῶν ζωτροφῶν καὶ πρὸ πάντων ἄρτου καὶ οἴνου· οἱ σκοποὶ ὡφελούμενοι ἀπὸ τῆς ἐκατέρωθεν γενομένης ἀνακοχῆς ἐγκατέλιπον κατ' ὀλίγον τὰς θέσεις αὐτῶν καὶ ἀπῆλθον ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. Οἱ δὲ Τούρκοι ἄμα παρητηρήσαντες ταῦτο, ἐπλησίασαν πρὸς τὰς ἐρήμους φρουρῶν θέσεις, καὶ διὰ σιδηρῶν ἀγκίστρων ἔσυραν κάτω τὰς πλήρεις χώματος σπυρίδας καὶ τὰς κληματίδας, ὅπισθεν τῶν ὁποίων ἐμάχοντο οἱ ἐν τῇ πόλει. Ἀλλ' ἐτέθησαν ἀμέσως ἄλλαι, καὶ ἀπηγορεύθη αὐστηρῶς ἐκάστῳ ἡ ἐκ τῆς οἰκίας θέσεως ἀπομάκρυνσις. Οἱ στρατιῶται καταμνησθέντες παρά τοῦ Ἰουστινιανοῦ τῷ αὐτοκράτορι καὶ ἐπιπληττόμενοι παρ' αὐτοῦ, ἀπεκρίθησαν ὅτι αὐτοὶ τε καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς στερούμενοι τροφῆς ἠναγκάσθησαν ν' ἀπέλθωσι πρὸς ἀναζήτησιν. Ὄθεν ὁ αὐτοκράτωρ ἐκέλευσε πάντας τοὺς ἐνεκα γήρατος ἢ ἄλλων αἰτιῶν μὴ δυναμένους νὰ φέρωσιν ὄπλα, ὅπως κομίζωσιν εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν φρουροὺς ἄρτον καὶ ἄλλας ζωτροφίας· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ χρημάτων ἦν σπάνις προσέταξεν ἵνα λάβωσι τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ σκεῦη τῶν ἐκκλησιῶν καὶ κατασκευάσωσιν ἐξ αὐτῶν νομίσματα, ὑποσχεθεὶς ὅτι μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς πόλεως θέλει ἀποδώσει τετραπλάσια τούτων ταῖς ἐκκλησίαις (γ).

Οὐδόλως ἀπορίας ἀξίον εἶναι εἰάν τινες ἐν τῇ πόλει κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπισκώπωντο νὰ διασπαίρωσιν ἐρίδας μεταξὺ τῶν πολιτῶν, ὅπως τοῦτο ἅπανταχοῦ συμβαίνει ἐν τοιαύταις περιστάσεσι (δ).

Τὴν 3 Μαΐου ἐτέθησαν ἐπὶ τῶν πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον τειχῶν δύο τηλεβόλα ἐστραμμένα ἐναντίον τῶν τουρκικῶν πλοίων. Αἱ ἐκ τούτων προξενηθεῖσαι ζημίαι ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους, ἐν ἀεργίᾳ μέχρι ταῦδε διατελοῦντας, ν' ἀρχίσωσι καὶ

(α) Φραντζ. σελ. 258.

(β) Ν. Βάρβαρ. σελ. 33.

(γ) Ὁ Κωνσταντῖνος Δραγάτζης ἐν ἀνεκτύχῃ αὐτοκράτωρ εὐδ' ἐξήκοησι κατὰ τὰ κυριαρχικὰ τοῦ αὐτοκράτορος δικαιώματα δι' ἃ τὰ προστάγματα αὐτοῦ κατασκευασθέντα νομίσματα δὲν ἐφέρον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀλλ' ἐχαρῆθησαν κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους τύπους. Ἡ ἀνεύρεσις τῶν νομισμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καίτοι τὰ μάλιστα λόγου ἀξία, εἶναι ὁμῶς ἀδύνατος, ἐγνώστου ὄντος τοῦ τύπου τοῦ πρὸς ἐκκοπὴν αὐτῶν χρησιμοῦσαντος.

(δ) Φραντζ. σελ. 250, 260, 261. — Ν. Βάρβαρ. σελ. 23, 24.

Ἔνεκα τοῦ θανάτου τοσοῦτων γενναίων ἀνδρῶν, 40 μὲν κατὰ τὰς ἑλληνικὰς μαρτυρίας, 90 δὲ, ὡς προείρηται, κατὰ Ν. Βάρβαρον, ἀνεφύησαν σκάνδαλα καὶ ἔρις ἐγένετο μεταξὺ Ἑνετῶν καὶ Γενουησίων ἀποδιδόντων τὴν ἀποτυχίαν εἰς τὴν ἀπειρίαν τοῦ Κόκου, ὅπερ πιστεύει καὶ ὁ Ν. Βάρβαρος. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ λυπούμενος διὰ τὰς διχονοίας ἔσπευ-